

Mobbing i barnehagen; innvirkning av
samfunnsstrukturenes støttefunksjon og
ansattes bruk av begrepet mobbing
En kvalitativ studie i et
folkehelseperspektiv

Gry Kjevik

Master of Public Health

MPH 2014:31

norden

Nordic School of Public Health
NHV

Mobbing i barnehagen; innvirkning av samfunnsstrukturenes støttefunksjon og ansattes bruk av begrepet mobbing. En kvalitativ studie i et folkehelseperspektiv

© Nordic School of Public Health NHV
ISSN 1104-5701
ISBN 978-91-86739-96-6

Master of Public Health

– Examensarbete –

Examensarbetets titel och undertitel Mobbing i barnehagen; innvirkning av samfunnsstrukturenes støttefunksjon og ansattes bruk av begrepet mobbing. En kvalitativ studie i et folkehelseperspektiv.				
Författare Gry Kjevik				
Författarens befattning och adress Prosjekt arbeider, norsk nettverk for helsefremmende helseorganisasjoner, A-Hus, Lørenskog.				
Datum då examensarbetet godkändes 12.11.2014			Handledare NHV/Extern NN professor Ewa Wikstøm	
Antal sidor 59	Språk – examensarbete Norsk	Språk – sammanfattning Norsk/engelsk	ISSN-nummer 1104-5701	ISBN-nummer 978-91-86739-96-6

Hensikten med denne studien er å få mer kunnskap utifra et folkehelseperspektiv, om hvordan forståelsen og bruken av fenomenet mobbing, kan påvirke hvordan barnet opplever trivsel i barnehagen.

Metode: I arbeidet ble fenomenografi brukt som tilnærming metode, samt triangulering og emergent design. Pedagoger fra to barnehager, utvalgt på bakgrunn av ulik deltagelse i kurs i forhold til fenomenet, ble intervjuet med semistrukturert intervju guide. Dokumenter angående mobbeforebyggende arbeid ble analysert. En pedagogisk mobbeforebyggende undervisningstime for fire og femåringer ble observert. Ansatte innen statlige, fylkesmannsetaten og kommunale avdelinger, med legal, kontrollerende eller støttende mandat ble oppsporet og intervjuet angående deres mandat og rolle i det mobbeforebyggende arbeid for barnehage.

Resultat: Ansvar for mobbeforebyggende arbeid funnet å være opp til barnehagelederens eget initiativ. I forhold til folkehelsearbeid på systemnivåer fremkom det et svakt lovmessig mandat for at statlig, fylkesmannsetaten og kommunalt nivå skal kunne kontrollere og forebygge mobbing i barnehagen. Alle tre eksterne nivå hadde struktur for å distribuere oppdatert informasjon angående mobbeforebygging til barnehagene. Innhenting av informasjon var opp til den individuelle barnehage. Bruk av mobbebegrepet i barnehagemiljøet gav emosjonell respons angående aksept av mobbing. Ulik aksept ga ulik bruk av begrepet. Dette påvirket innhenting av tilrettelagt mobbeforebyggende informasjon og utvikling av barnehagens policy. Bruk av ulike definisjoner av mobbebegrepet ga rom for varierte tolkninger av episoder med hensyn til psykososial adferd blandt barna.

Konklusjonen: Den svake lovhjemmel for kontroll fra stat, fylkesmann og kommune av barnehagens psykososiale miljø medfører at barnehagen og dens stab emosjonelle tolkning av mobbing blir grunnleggende for mobbforbygging i teori og praksis. Derved blir det opptil foreldrene å sjekke ut det forebyggende mobbearbeid i den enkelte barnehagen.

Nyckelord

Mobbforebyggende arbeid, barnehage, fenomenografi, folkehelse, psykososialhelse

Master of Public Health

– Thesis –

Title and subtitle of the thesis Bullying in childcare centers. A qualitative study in from the viewpoint of public health.				
Author Gry Kjevik				
Author's position and address Project worker, Health Promoting Hospitals, Norwegian network center, A- Hus, Lørenskog.				
Date of approval 12.11.2014		Supervisor NHV/External NN professor Ewa Wikstøm		
No. of pages 59	Language – thesis Norwegian	Language – abstract English	ISSN-no 1104-5701	ISBN-no 978-91-86739-96-6

Aim: This study aimed to explore how the use and understanding of bullying can influence a child's ability to thrive in the psychosocial milieu of childcare centers.

Method: This study used a phenomenographic approach, including triangulation and emergent design. Using a semi-structured interview guide, we interviewed staff members at two childcare centers with different attendance rates, who had attended prior information sessions regarding the phenomenon. We analyzed documents regarding anti-bullying policies and observed a pedagogic anti-bullying program session for 4- and 5-year-old children. We also identified and interviewed personnel at different external department levels, all having a legislative, controlling, or supporting mandate for anti-bullying policies, regarding their role in creating a safe psychosocial milieu in childcare.

Result: Regarding public health, data analyses revealed a weak legislative mandate at the external state level. Consequently, weak mandates for legislative and control at the county and council levels hindered enforcement of a safe psychosocial milieu for children in childcare facilities. All three governmental levels distributed positive, encouraging, and updated information to each childcare center, but application of information occurred only at the initiative of each center. The use of bullying terminology in the childcare facility generated an emotional response, resulting in different levels of acceptance and different use of terminology describing bullying. This influenced the center's use of governmental information and the creation of their own anti-bullying policy. Utilization of different terminology allowed varied interpretations of incidents regarding psychosocial behavior among the children.

Conclusions: Weak legislative control regarding governmental enforcement of children's right to a safe psychosocial milieu leaves the development and utilization of anti-bullying policies in the hands of individual childcare centers. Presently, parents must check each childcare center regarding anti-bullying policy.

Key words

anti- bullying, childcare center, phenomenographic, public health, psychosocial health

Innhold

1.0	INNLEDNING	7
2.0	BAKGRUNN	8
2.1	Folkehelsens fokusering på barn og tidlig intervensjon	9
2.2	Folkehelseperspektiv og fenomenet mobbing i barnehagen	10
2.3	Grunnskolen: lovverk og struktur	12
2.4	Humanetiske rettigheter	13
3.0	FORMÅL OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	14
4.0	TEORETISK RAMMEVERK	14
4.1	Mobbebegrepet i barnehage sammenheng	15
4.1.1	Dokumenteringsstudier av mobbing i barnehage og det første Nasjonale mobbemanifest.....	15
4.2	Mobbebegrepet.....	16
4.3	Strukturer og lovverk for barnehagen	19
4.3.1	Barnehagelov og definisjon av barnehage.....	19
4.3.2	Rammeplan for barnehagen	19
4.4	Vurdering av barnehagen	21
4.4.1	Årsplanen	21
5.0	METODE	22
5.1	Forskningsdesign.....	22
5.1.1	Utvalg.....	22
5.2	Datainnsamling	23
5.2.1	Intervju	23
5.2.2	Dokument gjennomgang	24
5.3	Fenomenografisk analyse.....	25
5.4	For forståelse.....	26
5.5	Validitet og pålitelighet.....	26
5.6	Etiske overveielser	27
6.0	RESULTAT	28
6.1	Intervju	28
6.1.1	Følelser og bruk av mobbedefinisjonen	29

6.1.2 Evnen til «å se» mobbing i miljøet.....	32
6.1.3 Visjon i mobbearbeidet	34
6.2 Observasjon.....	36
6.3 Dokument analyse	37
6.4 Sammenfatning av analysen.....	40
7.0 DISKUSJON	41
7.1 Samfunn instansenes støttende og kontrollerende evne til å påvirke likhet og kvalitet i enhver barnehage.	41
7.2 Evnen til å se mobbing i miljøet.....	44
7.3 Metodens kvalitet, validitet og reliabilitet.....	47
7.4 Studiets anvendbarhet og generaliserbart	48
7.5 Videre forskning	48
8.0 KONKLUSJON	49
ETTERORD.....	50
REFERANSER	51
Vedlegg 1	57
Vedlegg 2	58
Vedlegg 3	59

1.0 INNLEDNING

Hvordan det psykososiale miljø blir fokusert i folkehelsearbeid angående barnehager kan få konsekvenser for den oppvoksende generasjon av nordmenn. Etter lov om full barnehagedekning trådte i kraft i 2009, i Norge, går nå 90 prosent av alle ett til femåringer i barnehage. Rapporter gir et bilde av at ikke alle barn trives i barnehage (Utdannings direktoratet 2013). Samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel er definert som folkehelsearbeid av Helse og omsorgs- departementet (Prop.91 L2010- 2011). Påvirkningsfaktorene for helse kan beskrives som en årsakskjede som strekker seg fra generelle samfunnsforhold som politikk, økonomistyring og miljøbetingelser til egenskaper ved enkeltmennesker som levevaner og helseadferd. Alle disse påvirkningsfaktorene virker inn på enkeltmennesker som har bestemte biologiske og genetiske kjennetegn, beskyttelsesfaktorer og sårbarheter (ibid). Barnets utvikling blir preget av miljøet rundt dem, fra den nære oppvekstfamilien til det eksterne som statens lovverk (Bronfenbrenner 1979). Folkehelsearbeid i forhold til mobbing i barnehagen vil i dette studiet settes inn i Bronfenbrenners teoretiske modell av miljøsystemer rundt et barns utvikling. Det nære miljøet; foreldrepåvirkning blir sammen med barnet påvirket av neste samfunns sirkel; institusjonen barnehagen, som igjen blir påvirket av kommunalt lovverk og rutiner som er under kontroll av Fylkesmannsetaten, deretter departementet og den lovgivende myndighet med barnehageloven.

Dette studiet tar utgangspunkt i fenomenet mobbing. Hvordan det håndteres i folkehelsearbeidets ulike påvirkningsmiljøer og konsekvenser, den ytre systemiske støtten eller mangel på, kan få for det psykososiale miljøet for det enkelte barn i barnehagen. Mobbebegrepets historikk og utviklingen av ulike definisjoner, med ulik alvorlighetsgrad som nå brukes, kan og være en faktor med innflytelse på hvordan mobbing håndteres i nærmiljøet rundt barnet (Utdanningsdirektoratet 2013). Studier av mobbing blant barn i barnehage er få, av nyere dato og for det meste foretatt ved pedagogiske institutter. Det første studiet (Pettersen 1997) ble fulgt av en rapport fra institutt for førskolelærerutdanning (Midtsand, Monstad & Søbstad 2004) «Tiltak mot mobbing starter i barnehagen» som møtte mye motstand. Mange av de barnehageansatte var skeptiske til bruken av begrepet "mobbing" om uakseptabel atferd i barnehagen (Junge & Tikkaen, 2005).

Formålet med dette studiet er å få innsikt i hvordan betydningen av fenomenet mobbing i de ulike samfunns sirkler rundt et barn i barnehage, kan påvirke hvordan barnet opplever trivsel i barnehagen.

I dette kvalitative studiet er fenomenografi valgt som analysemetode. Fenomenografi, fokuserer på å beskrive hvordan individet oppfatter ulike aspekt i sin omverden (Marton 1981). Dette er et triangulært; observasjon, dokumentgranskings og intervju basert studie. Utgangspunktet for det triangulære studiet er to ulikt geografisk plasserte barnehager i en og samme kommune. I tillegg til intervju, observasjon og dokumentgransking i barnehagene, er det foretatt telefonintervju etter emergent design på systemnivå i kommunen, Fylkesmannsetaten og Undervisningsdirektoratet for å finne de enkeltpersoner som var ansvarlige for det praktiske mobbeforebyggende arbeidet på ulike systemnivåer. Gjeldene dokumenter er også gransket fra disse instansene.

2.0 BAKGRUNN

«En god barndom varer livet ut», er åpningssetningen for Stortingsmelding 24. (2012 – 2013 *Fremtidens Barnehage*). Hvordan er barndommen for den oppvoksende slekt i Norge? I Norge har det, siden 2009, vært lovbestemt rett til barnehageplass fra fylte ett år (Kunnskapsdepartementet 2009). Dette har gitt seg utslag i at norske barn nå kan sies å vokse opp i barnehageinstitusjonsmiljøet. Av barn i aldersgruppen ett til fem år er 90 prosent av barna i barnehage (SSB 2011). Ved skandinavisk sammenlikning gir svensk nasjonalstatistikk et noe lavere tall på 84 prosent av barna i samme aldersgruppe i fulltidsbarnehage (SNL 2012). Danske Statistikk rapporterte i 2013 at 92 prosent av barna i aldersgruppen ett til fem år er i dagpassing (NYT 2014). De skandinaviske landene ligger alle høyt på andel av barn i aldersgruppen ett til fem som er i institusjon. Dansk og svensk lovgivning gir også barn rett til institusjonsplass fra fylte ett år (NOU 2010).

Fra sentrale norske myndigheter har det vært sterkt fokus på kapasitetsbygging, for at den enkelte kommune skal kunne oppfylle lovens krav om å ha et barnehagetilbud til alle fra fylte ett år. Den kraftige fokuseringen på kapasitet utbygging de siste årene har skapt debatt om kvaliteten i barnehagen. Barnehagesenteret ved Høgskolen i Vestfold, etablert i 2004, har en klart uttalt strategi at barnehageforskningen skal ut i det offentlige rom. Forskerne Mari Pettersvold og Solveig Østrem er blant dem som de siste årene har bidratt til debatten om barnehagens innhold (Høgskolen i Vestfold, 2012). Media tar del i debatten og siterer, førsteamanuensis Østrem, der hun stiller spørsmål ved kvaliteten i barnehagen på grunn av dobbeltrollen kommunene har fått (Aftenposten 2011). Kommunene har fått krav om å innfri barnehageløftet samtidig som det også er kommunen som må godkjenne de barnehagene som blir bygget. Kan det tenkes at kommunene føler seg tvunget til å godkjenne barnehager uten at alle kravene er oppfylt? Dette er Østrems spørsmålsstilling (ibid).

Hvordan barna har det i barnehagen er et naturlig folkehelseproblem. Resultater fra kartleggingsundersøkelse av alle barnehager, i den 80.000 innbyggerstore kommunen denne studien dreier seg om, skisserer at ikke alle barn trives i barnehagen (Nordahl, Qvortrup, Skov Hansen & Hansen 2014). Denne nye rapporten bygger på analyse av barns egne utsagn og viser til at over ti prosent av barna i barnehagen sier at de trives dårlig. Det ble funnet store forskjeller mellom barnehagene angående barnas rapporterte trivsel, noe som må bemerkes at ikke er sammenfallende med ulike sosialøkonomiske områder (ibid.). Nordahl, et.al. (2014) referer til at informantene på fire og fem år uttrykker at de er utsatt for erting og plaging av andre barn, og at de ikke alltid liker å gå i barnehagen. Forfatterne av studiet trekker konklusjonen: «..det er sannsynlig at noen av disse barna også opplever at de blir mobbet» (ibid. s. 46).

I barnehagesammenheng diskuteres det om definisjonen og bruken av begrepet mobbing. Mobbing som begrep også i barnehagemiljøet ble først introdusert i 1997 av en forsker og leder av Senteret for barnehageutvikling i Norge, Reidar Pettersen (1997). Denne forskningen utløste noe diskusjon på det tidspunkt, men den aktive debatten kom etter regjeringens første nasjonale mobbemanifest fem år senere, der barnehagene var inkludert på lik linje med skolene angående bruk av begrepet mobbing i manifestet

(Junge & Tikkaen 2005). Blant pedagoger er det selv i dag ulik oppfatning, tolkning og bruk av fenomenet mobbing i barnehagene. Dette gir som Kunnskapsdepartementet stadfester i sitt skriv, rom for ulik tolking av fenomenet: «Ulike definisjoner av mobbebegrepet innebærer ulik alvorlighetsgrad (Kunnskapsdepartementet 2013).

Lovverk, rammeplaner og den enkelte barnehages årsplan bruker store brede positive definisjoner på hvordan det psykososiale miljøet til barn under skolepliktig alder skal være (NOU 2012). Dette gir den enkelte barnehage stort spillerom for hvordan de velger å fokusere på det psykososiale; som sosial handlingsplan og trivselsfaktorer, inkludert forebygging av mobbing i sine årsplaner. Dette i motsetning til norsk grunnskole som har klart lovverk også for barnas psykososiale helse (ibid. s.198). Det eksisterer med andre ord ingen konkret rettslig plikt i medhold av barnehageloven til å ha et godt psykososialt barnehagemiljø (ibid. s. 196). I Sverige og Danmark derimot har også barn i barnehagen lover med rettsregler som konkret omhandler og fremhever barnas miljø både fysisk og psykososialt (ibid. s. 199). Den danske «dagtilbud loven», fastsetter i paragraf form at arbeid med barnemiljøet skal være en integrert del av barnehagens pedagogiske arbeid (ibid. s. 199).

Krav som stilles til barnehagens fysiske og psykososiale miljø er regulert i folkehelseloven og forskrift om miljørettet helsevern (Stortingsmelding 24. 2012 – 2013). Forskriftene stiller videre krav til at barnehager skal fremme trivsel og gode psykososiale forhold. Kommunen som miljørettet helsevernmyndighet fører tilsyn med barnehagene etter veilederen fra Helsedirektoratet (IS-2619), som angir de mer konkrete funksjonskravene. Det er her det kan stilles spørsmål med hvordan det psykososiale miljøet kan etterspørres. I barnehageloven er det ikke nedfelt en tydelig plikt for barnehageeier til å sørge for et godt barnehagemiljø, som det er for skoleeier. Opplæringsloven § 9a for grunnskolen gir alle elever rett til et godt fysisk og psykososialt miljø (Kristiansand kommune 2009). Foreldre og elever kan be om tiltak for å rette på psykososiale miljø, og skolen er pålagt med lov å starte en prosess etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven (ibid.). Dette er ikke tilfelle for foreldre til barn i barnehager, det finnes ikke lovverk for psykososialt miljø i barnehagen. Kommunale tilsynsmyndigheter har heller ikke den samme mulighet til konkret å kunne etterspørre sosiale handlingsplaner, evaluering av årlige mobbeundersøkelser eller dokumentasjon på tverrsektorielt samarbeid for forebygging og håndtering av mobbeproblematikk, i barnehager slik de kan etterspørre konkret skriftlig dokumentasjon ved miljøettersyn i grunnskolen.

2.1 Folkehelsens fokusering på barn og tidlig intervensjon

WHO har satt fokus på at det å investere i barnets utvikling tidlig i livet gir god folkehelse (Chan 2013). Barns utvikling sett i et helhetlig folkehelseperspektiv blir stilt sentralt. WHO organiserte i 2013 stakeholders for å markere start på utvikling av strukturene for WHO's agendaen fra 2015, der fokuset er helhetlig folkehelse perspektiv

angående barns utvikling. Investering i barns utvikling tidlig sies å være essensiell for god helse. Dette er grunnleggende for individets så vel som den samfunnsmessige oppbygningen av folkehelse. Sentralt i målsettingen står samhandling av alle ressurser og instanser rundt barnet samt tidlig intervensjon.

I Norge har informasjonen om viktigheten av å starte tidlig slått rot. Temaet for den Nasjonale Folkehelsekonferansen i Oslo 2013 var «En god barndom varer livet ut». Barneombudet, direktør fra Undervisningsdepartement og nasjonal leder for foreldrerådsutvalget for grunnskolen holdt plenums innlegg under temaet «barns psykososiale helse» der mobbeproblematikk, forebygging og håndtering var hoved emne (Nasjonal Folkehelsekonferanse, Oslo 3-4 oktober, 2013).

2.2 Folkehelseperspektiv og fenomenet mobbing i barnehagen

Folkehelsearbeid defineres som samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel. Påvirkningsfaktorene for helse kan beskrives som en årsakskjede som strekker seg fra generelle samfunnsforhold som politikk, økonomistyring og miljøbetingelser til egenskaper ved enkeltmennesker som levevaner og helseadferd. Alle disse påvirkningsfaktorene virker inn på enkeltmennesker som har bestemte biologiske og genetiske kjennetegn, beskyttelsesfaktorer og sårbarheter (Helse- og omsorgsdepartementet. Prop.91 L2010-2011). Denne årsakskjeden av påvirkningsfaktorer for den enkeltes helse kan det passe og sette inn i en økologisk samfunnsmodell for å illustrere de ulike samfunnslag. Urie Bronfenbrenner (1977) en russisk amerikansk psykolog, har utviklet en teoretisk samfunnsmodell for å forklare de ulike økologiske påvirkningene som er med på å forme et barns utvikling. Han beskriver sitt utgangspunkt med det for han grunnleggende, nemlig at utviklingen av mennesket er et produkt av interaksjonen mellom det voksende menneske og miljøet:

”To assert that human development is a product of interaction between the growing human organism and its environment is to state what is almost commonplace in behavioral science.....the principle asset that behavior evolves as a function of the interplay between person and environment (ibid. s 16).

Bronfenbrenner har ut fra denne basis videreutviklet en teorimodell der han beskriver miljøet i fire tenkte lag ut fra individet. Disse tenkte miljølagene som omkranser individet er alle i interaksjon. Forbindelseslinjer og utveksling skjer mellom de nære omgivelsene og de ulike distanserte miljøene på både lokalt og nasjonalt nivå. Det innerste laget, microsystemet er det som influerer mest på barnets utvikling, barnets nærmiljø med foreldre og andre nære personer barnet knytter seg til (ibid.s 22). Barnehagen som institusjon har i denne modellen en spesiell todelt systemfordeling. Barnehageinstitusjonen har som omsorg- og pedagogisk instans en naturlig plassering i microsystemet, med stor inflytelse på barnets utvikling, da de fleste av barnets våkne timer blir tilbrakt i institusjonen. Barnehagen som en kommunal instans er her i

mesosystemet. Mesosystemet står for forbindelseslinjene og samspill (ibid.s 25) som direkte influerer på barnets miljø. Exosystem referer til andre miljøer der barnet ikke er aktiv deltager, men bestemmelser og aktiviteter i dette miljøet kan gi utslag for barnets nærmiljø (ibid. S.25). Her er Fylkesmannsetaten som ekstern kontroll og klageinstans satt inn i modellen. Macrosystem refererer til et overordnet system. Eksempelvis på landsbasis med lovbestemmelser og overordnede rammebetingelser (ibid. S.26). Storting og Kunnskapsdepartementet blir her satt på macronivå. Bronfenbrenner teorimodell (Figur 1) vil i denne oppgaven bli brukt for å eksemplifisere hvordan folkehelsearbeid, adaptert inn i denne fire nivåes; Micro-, Meso-, Exo- og Macro-system modellen, kan påvirke det enkelte barns utvikling.

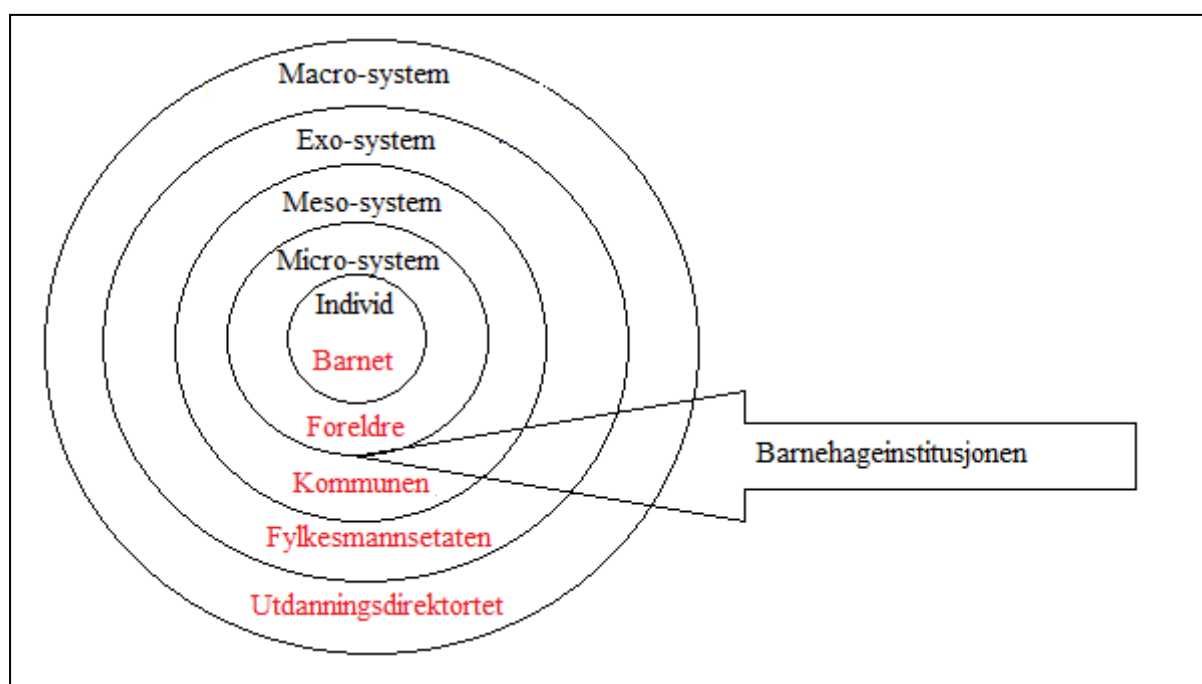

Fig: 1 Folkehelsearbeid på ulike samfunnsnivå påvirker et barns utvikling.

(Kilde: Tilpasset fra Bronfenbrenner 1979; The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard University Press).

Folkehelsearbeid angående de ulike samfunnsnivåene av mobbforebyggende arbeid for barn i barnehage, er her eksemplifisert ved adaptasjon av Bronfenbrenners økologiske samfunns påvirknings modell for et barns utvikling (Figur 1).

Individet, barnet påvirkes av sitt innerste nærmiljø, foreldrene. Foreldrene er i denne oppgaven kun sett i forhold til sin advokerende oppgave for sine barn i forhold til

mobbing i barnehagen. For å være i stand til å advokere for sine barn er de avhengig av rapportering fra barnehagepersonell eller egenrapportering og eller mistrivselssymptomer fra sine barn. Barnehagen er det nærmiljøet som, i denne oppgaven, blir sett på å ha stor innflytelse på et barns psykososiale utvikling. Barn oppholder seg i snitt 35 timer pr uke i disse formelle institusjonene som hvor de ikke uten videre kan forlate gruppesettingen. Dette kan gi grobunn for en sosial kontekst der mobbing kan forekomme; blant annet ut fra den stadige oppbygging av uformelle grupper ved inkludering og ekskluderings-prosesser som foregår i slike settinger (Schott, 2009). Barnehagen som formell institusjon er styrt av nasjonale og kommunale lovverk (NOU 2012).

Barnehagen er i denne oppgaven inkludert i den kommunale sirkel. En rekke instanser er involvert på kommunalt nivå; det folkevalgte politiske Oppvekststyre som Oppvekstadministrasjonen rapporterer til, Oppvekstadministrasjon for barnehager og skoler og kommunens internkontroll av barnehager og skoler, samt miljørettet helsevern for kommunens institusjoner og til slutt også helsesøster tjenesten for skole og barnehager. Fylkesmanns-etat nivå er statens lokale kontrollerende myndighet ovenfor kommunale oppgaver og kommunalt utførte kontroller. Barnehagesektoren er nå i Norge under Undervisningsdirektoratet. Lovgivende myndighet er i denne oppgaven tenkt med i det ytterste laget for å tydeliggjøre at endring i den eksisterende barnehageloven kan få konsekvenser for barnets psykososiale utvikling.

2.3 Grunnskolen: lovverk og struktur

Det er naturlig å vise til lovverk og struktur fra grunnskole som en bakgrunn for dette studiet, da skole og barnehage er organisert under samme etat på statlig sentralt hold og på lokalt kommunenivå. Barnehagesektoren er siden 2005 organisert på sentralt hold under samme departement som grunnskolen, nemlig Undervisningsdepartementet (Rammeplan 2006). Grunnskolen har egen lov angående psykisk helse og barn i grunnskolealder. Mobbing har en egen paragraf:

Alle elever har rett til et godt psykososialt miljø. Det betyr at skolemiljøet skal fremme helsen, trivselen og læringen til elevene. De skal blant annet ikke bli utsatt for krenkende ord og handlinger verken fra medelever eller lærere. Rektor har ansvaret for oppfølging av dette. (Opplæringsloven § 9a- 1)

Videre krever denne loven at det skal startes en skriftlig prosess: Når foreldre på vegne av barnet ber om at noe blir gjort med det psykososiale miljøet, skal skolen fatte et enkeltvedtak. Enkeltvedtaket skal si noe om hva skolen vil gjøre videre i saken, og det skal inneholde en begrunnelse. Vedtaket skal som hovedregel være skriftlig, og det må inneholde opplysninger om at det er mulig for foreldre å klage og opplysninger om klagefristen (Utdanningsdirektoratet 2009).

Definisjonen av mobbing er fra utdanningsdirektoratet bruk av Olweus (1996) definisjon, men opplæringsloven legger også til at det er elevens egen oppfatning av det psykososiale miljøet som avgjør om elevens rett er oppfylt. (Opplæringsloven § 9a-3 første ledd; Utdanningsdirektoratet 2009).

Barn i grunnskolen har tydelige lovfestede rettigheter og deres foreldre, som advokerende for sine barn, har en tydelig beskrevet rett til å kreve at skolen starter en skriftlig dokumentert prosess av hva som det skal jobbes med for å finne løsning. Denne dokumenterte prosessen kan så brukes ved en eventuell klage til Fylkesmannsetaten. Barnehagene har ingen av disse strukturene eller noe av dette lovverket i eksisterende barnehagelov (Lovdata 2006).

2.4 Humanetiske rettigheter

Norge har, som et av tre land i verden, innebygd barnekonvensjonen i sitt nasjonale lovverk i 2003 (Lundby, Kilkely, Bryne & Kang 2012). I forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver stadfestes det at alle barnehager skal bygge sin virksomhet på verdigrunnlaget og innholdet som er fastsatt i barnehageloven, og på internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til, blant annet ILO – konvensjon nr.169 om urbefolkninger og FNs barnekonvensjon (Kunnskapsdepartementet 2006). Barnekonvensjonen vektlegger barns rett til å uttrykke seg («Convention on the Right of the Child», 1990). Dette kan ses på både som barnas rett til å få utale seg og bli hørt i saker angående dem og i tillegg foreldrenes rolle som sine barns advokater (Søvig 2009).

Rammeplanen for barnehager stadfester og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som angår barn, som foretas av myndigheter og organisasjoner. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner, samt kvalifisert tilsyn (Rammeplan 2006).

3.0 FORMÅL OG FORSKNINGSSPØRSMÅL

Formålet med studie er å få innsikt i hvordan betydningen og bruken av fenomenet mobbing i de ulike samfunnssirklene rundt et barn i barnehage, kan påvirke hvordan barnet opplever trivsel i barnehagen. Fokusering på interaksjonen mellom de ulike økologiske lagene, samfunnssirklene, fra øverste lovgivende organ til individet i barnehagen, kan gi et bildeutsnitt av folkehelsepåvirkning for et barn i barnehageinstitusjon i forhold til mobbing.

Hvordan fungerer satsingen på det helsefremmende og forebyggende rundt det enkelte barn i barnehagen på bakgrunn av de ulike samfunnsinstansers støttende og kontrollerende strukturer?

Forskningsspørsmål:

Kan foreldre føle seg trygge på at barnets psykososiale helse; spesielt i forhold til mobbing blir vurdert og rapportert til dem fra barnehageinstitusjonen?

Delmål 1. Er å beskrive de kvalitativt ulike måter en gruppe mennesker oppfatter, erfarer og forstår fenomenet i sitt miljø.

Delmål 2. Beskrivelse av fagansattes, på statlige og kommunale ledd, sin opplevelse av hvordan struktur og lovverk, kan påvirke det psykososiale miljøet, trivsel i barnehagen.

4.0 TEORETISK RAMMEVERK

Det teoretiske rammeverket påvirker valg av intervju spørsmål, hvilke dokumenter som blir valgt gransket og hva man ser når man observerer (Nilssen 2012). Med andre ord så kan teoretisk innfallsvinkel sies å bestemme hva forskeren ikke ser og ikke spør om. Det er samspillet mellom forskerens forforståelse og den valgte teoretiske referanseramme som gir fremveksten av den nye kunnskapen fra det empiriske data materialet (Malterud 2003).

Det teoretiske rammeverket i denne fenomenologiske studie vil fokusere på de ulike definisjonene av begrepet mobbing. Fokuset er også på historisk utvikling av mobbebegrepet i Norge, og kort om de lovmessige strukturer folkehelsearbeidet må forholde seg til ved samfunnsmessig arbeid for forebygging av mobbing i barnehage.

4.1 Mobbebegrepet i barnehage sammenheng

Historikken for utviklingen og bruk av begrepet mobbing i barnehagen kan muligens gi oss en bakgrunn for bruken og forståelsen av begrepet som kommer frem i noe av empirien i denne oppgaven. Historikken med dens utvikling av ulike definisjoner skal være med som bakgrunn ved den fenomeografiske analysen av fenomenet.

Ett tilbakeblikk på debatten i Norge blant pedagoger da mobbebegrepet først ble lansert nasjonalt for barnehager, i form av et mobbemanifest underskrevet av regjeringen (Junge & Tikkanen 2005) kan muligens gi en bakgrunnsforståelse for den ambivalensen som fremdeles ser ut til å råde i forhold til om det finnes mobbing i barnehagen, og hva som er definisjonen på mobbing i barnehagen.

4.1.1 Dokumenteringsstudier av mobbing i barnehage og det første Nasjonale mobbemanifest

I 2002 ble det første Manifest mot mobbing undertegnet. Ved undertegnelsen forpliktet partene, Kommunenes sentralforbund, Utdanningsforbundet, Foreldreutvalget for grunnskolen, Barneombudet og Regjeringen seg til å arbeide for en felles visjon om nulltoleranse for mobbing. Manifestet rettet oppmerksomheten mot lederskap og de voksnes ansvar i barnehage, skole, hjem og fritidsmiljø (Junge & Tikkanen 2005). Foreldreutvalget for grunnskolen var med som en av partene, men en ser at foreldreutvalget for barnehagene er ikke med på dette stadiet. Oppsummeringen fra sluttrapporten stadfestet at i løpet av manifestperioden har mobbing i barnehager kommet opp som et mer synlig tema, men må konkludere med at arbeidet mot mobbing i barnehagene kun i noen grad er styrket, størst effekt var det i skolesektoren (*Sluttrapport til evalueringen av manifest mot mobbing*, 2002).

I undersøkelsen ved navnet «Den Gode Barnehagen» ble tre datainnsamlingsrunder gjennomført i 2002 og 2003 i fem kommuner i Norge angående forekomsten av mobbing i barnehagemiljø. Studiet var basert på intervjuer med 96 og 82 barn i to runder. De fleste var 4 eller 5 år gamle, noen også like under 4 år. Det ble også gjennomført spørreskjemaundersøkelser og intervjuer med foreldre og ansatte. Ved rapportering av resultatene, hevder forskerne at: ut fra enkeltobservasjoner, spørreskjemaer, og intervju kan vi slå fast at mobbing foregår i barnehagen. Det handler blant annet om fysisk aggresjon rettet mot barn, tvang, sosial utestenging, og andre former for negativ adferd. Det ble anslått at mellom 10 og 20 % av barna opplever mobbing i barnehagen en gang per uke eller oftere.” (Midtsand, Monstad & Søbstad, 2004). Internasjonale studier foretatt i så å si samme tidsperiode som den norske forskningen av Pettersen (1997) og Midtsand et. al (2004) bekrefter deres funn om at mobbing også forekommer blant barn under skolepliktig alder, gruppen tre til

seksåringene (Crick, Casas & Ku (1999). Fra en Sveitsisk studie (Perren 2000) rapporteres det en høy andel av barnehagebarna involvert i mobbing En amerikansk undersøkelse (Kochenderfer & Ladd 1996) studerte barn i alderen fem til seks år og rapporterte som funn at 22 % av barna i denne aldersgruppen regelmessig ble mobbet.

I Norge dannet studiet av Midtsand, Monstad og Søbstad (2004) bakgrunn for «Rapporten Tiltak mot mobbing starter i barnehagen» av samme forfattere. Det ble her satt fokus på mobbebegrepet i barnehagesammenheng. Dette utløste stor debatt og det kom fram at barnehageansatte er skeptiske til bruken av begrepet ”mobbing” om uakseptabel atferd i barnehagen. Undersøkelsen av Rogalands forskning (2014) viste og at bruk av begrepet «plaging» ble i større grad foretrukket brukt av pedagogisk barnehagepersonell. Det kan se ut til at noe av problemet med å tenke seg at små barn mobber andre kan ligge på det følelsesmessige plan. Andre argumenterer med at barn i barnehagealdersgruppen ikke er gamle nok, det vil si på et så modent kognitivt utviklet stadiet at det å kunne planlegge å utføre handlinger for å sære andre er realistisk (Rørnes 2007). Nyere undersøkelser gir noe av samme bilde. Utdanningsdirektoratet fant fremdeles uenighet blant barnehageansatte ved sin undersøkelse i 2013, Med bakgrunn i informasjonen om at skepsis og bruk av ulike definisjoner råder blant barnehageansatte både historisk og i nyere tid vil selve mobbebegrepet, rådende definisjoner og bruk bli sett på.

4.2 Mobbebegrepet

Mobbebegrepet, det ulike innhold og de ulike tolkningene av begrepet vil bli drøftet her for å kunne danne bakgrunn for den femomeografiske analysen av dette kvalitative trianguleringsstudium angående mobbing i barnehage.

Selve ordet mobbing stammer fra det engelske ordet «mob». Dette henviser til negativ adferd og eller vold utført av en gruppe (Lingua 2002). Begrepet blir fremdeles brukt for å beskrive en flokk; pøbel; hop, men har også blitt individualisert og brukt på en person som utøver en handling eller en person som mottaker/offer for handlingen.

I Scandinavia har Dan Olweus undersøkende arbeid ut fra skolesettinger i Norge og Sverige på 1970 og 1980 tallet vært mye brukt for å gi mobbebegrepet avgrenset, men en tydelig beskrivende definisjon:

Mobbing er gjentatt negativ eller ondsinnet adferd fra en eller flere, rettet mot en som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing (Olweus 1996, s 3).

Dette er den definisjonen som og blir brukt og henvist til i studiet, i forhold til prosjektet, *Mobbing i barnehagen 2013 til 2015*, som Lund og Godtfredsen (2012) har fått støtte til fra det nasjonale foreldrerådet for barnehager i Norge for å foreta i denne studiets kommune.

For å kunne bruke ordet mobbing poengterer Olweus (1996) at det må være en ubalanse i styrkeforholdet mellom mobber/mobbere og den som blir mobbet. Handlingen må gjentas over tid og være ondsinnet, med andre ord planlagt adferd med den hensikt å påføre en annen person skade eller ubehag (Olweus 1992). Mobbing uten fysisk vold, som ekskludering og intensjonell utestengning er også inkludert i denne mobbe-definisjonen (Olweus 1996).

Denne definisjonens fokus på ondsinnet planlagt handling er hva som gir diskusjon i forhold til om små barn under skolepliktig alder kan beskrives som mobbere. Det første ligger på det følelsesmessige plan at små barn kan planlegge onde handlinger.

Grunnskolen i den aktuelle kommunen har valgt å bruke hele Olweus (1996) definisjon av mobbing og gjennomfører sitt mobbeforebyggende arbeid på bakgrunn av denne definisjonen. Samme definisjon har Undervisningsdepartementet har brukt av definisjon i sin veileder for å ivareta § 9a i Opplæringsloven angående elevens skolemiljø:

En person blir mobbet når han eller hun, gjentatte ganger og over tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer. Det er en negativ eller aggressiv handling når noen med vilje påfører en annen person skade eller smerte – ved fysisk kontakt, ved ord eller på andre måter. For å kunne bruke betegnelsen mobbing skal det også være en viss ubalanse i makt- og styrkeforholdet: den som blir utsatt for de negative handlingene, har vanskelig for å forsvare seg og er noe hjelpeløs overfor den eller de som plager ham eller henne. Etter denne definisjonen, som også blir brukt internasjonalt, er mobbing kjennetegnet av disse tre kriteriene: 1) Det dreier seg om aggressiv eller ondsinnet adferd, som 2) gjentar seg og varer ved over en viss tid 3) i en mellommenneskelig relasjon.

(Undervisningsdepartement 2009, veileder for § 9a).

En litt annen definisjon på mobbing gis av de norske forskerne Roland og Vaaland (2003) i sitt nasjonale mobbeprogram tiltenkt grunnskolen. I dette programmet ved navn «Zero» defineres mobbing på følgende måte:

Med mobbing eller plaging forstår vi psykisk og eller fysisk vold mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager og at episodene gjentas over tid. Fysisk plaging, utestengning og erting er de vanligste former for mobbing. (Roland og Vaaland 2003, s. 8)

Her i Roland og Valands definisjon er ikke intensjonen, at det er en planlagt utestengning inkludert i begrepet, slik som det er i Olweus (1996) definisjon av begrepet. Her er noe av det som det debatteres om i forhold til mobbing i barnehagen. Pedagoger har ulike tanker i forhold til om små barn under skolealder planlegger å være ondskapsfulle mot et annet barn (Undervisningsdirektoratet 2013). Bruker de hele Olweus definisjon av mobbing, inkludert intent kan føle at mobbing ikke forekommer i barnehagen (Gulbrandsen & Eliassen, 2013). Olweus og Roland har begge forsket i skolemiljøet og utviklet sine mobbedefinisjoner og forebyggende program mot mobbing på skolesituasjonen.

Pettersen (1997) var innovativtaker til forskning på mobbing blant barn i barnehager. Han poengterer at det er nok at det er ubalanse i maktforholdet mellom mobber og mobbeoffer og mener med det at den som utsettes for mobbing har vanskelig for å forsvare seg, er grunnlag for å kunne kalle det for mobbing. Han sammenfatter beskrivelsen av mobbeadferd slik:

- 1) En person blir utsatt for fysiske eller psykiske ubehagelige handlinger fra en annen person, eller aller helst en gruppe,*
 - 2) offeret er underlegen.,*
 - 3) dette gjentar seg over tid*
- (Pettersen 1997, s. 16).

I tillegg til denne definisjonen beskrives indirekte mobbing som sårende og skadelig, men indirekte mobbing er ikke inkludert i selve definisjonen eller utdypet videre. Den indirekte mobbingen nevnes her som; ord, gester, grimaser, isolering og utestengning, og den fysiske som slag og spark (ibid.). Det kan stilles spørsmål om det her er mulighet for at personalet, ved å gjøre bruk av denne type definisjon, kan unnlate å oppdage den mer stille ekskludering av enkelte barn fra en barnegruppe som gjerne gjentas over tid (Midsand, Monstad & Søbstad 2004). Pettersen mener videre at det ikke behøver å dreie seg om verken ondskap eller kalkulert beregning for å kunne kalles mobbing. For barn i barnehagen hevder Pettersen (1997) at Olweus definisjon av mobbing, som brukes i skolesammenheng, ikke er helt i samsvar med barna under skolealders mulighet til å se konsekvensene av sine handlinger angående intensjonen om å skade. Han mener likevel at disse små barna kan være aggressive. På bakgrunn av den umiddelbare effekten mobberen får fra offeret, blir disse negative handlingene oppfattet som vellykkede i mobberens øyne og dermed fortsetter (ibid. s. 29). Med andre ord så er det kun den direkte effekten som fører til gjentakelse, ikke en planlagt ondskapsfull handling. Systematikken, den beregningen som det også strides om i forhold til om barnehagebarn er i stand til å inneha, avskriver Pettersen ved at denne enkle systematikk på atferdsnivå ikke innebærer langsiktig planlegging. Hovedbetingelsen for at et negativt scenario gjentar seg og blir til et mobbesenario er at det lønner seg for initiativtaker /takerne (ibid.). Denne forfatteren har her diskutert Olweus mye brukte definisjon av mobbing og gitt en adferds forklaring til hans synspunkt og definisjon på at små barn, også under skolepliktig alder mobber selv om de ikke behøver å være ondskapsfulle eller beregnende.

Erting som mobbeadferd er ikke inkludert i Pettersens (1997) beskrivelse, mens det er inkludert i både Olweus (1996) og Roland og Vaaland (2003). Erting kan defineres som en positiv oppmerksomhetshandling mellom to jevnbyrdige. Der den som erter ikke ønsker noe ondsinnet med sin handling, men mer som et ønske om å få være delaktig i en sosial prosess (Høyby 2002). Her kan det være vanskelig å skille for personale når den vennskapelige ertingen går over til å bli mobbeadferd.

Det er ingen klar definisjon på mobbing i barnehagesammenheng fra sentralt hold (NOU 2012). Dette gir grobunn for at enhver barnehage, til og med enhver ansatt kan velge sin definisjon og tolking (Utdanningsdirektoratet 2013). Det eksisterer et stort spillerom her for innhold i å beskrive en negativ handling blant barna; alt fra at handlingen blir beskrevet som erting til at det er en planlagt strukturert ondskapsfull handling som blir gjentatt.

4.3 Strukturer og lovverk for barnehagen

4.3.1 Barnehagelov og definisjon av barnehage

Den første barnehageloven kom i 1975. I proposisjonen ble det lagt vekt på at barnehagen både var et pedagogisk tilbud, et sosialpolitisk virkemiddel og et sosialpolitisk hjelpetiltak. Det var en milepæl i sektorens historie, da stortinget vedtok loven fikk barnehagen en selvstendig plass i offentlig politikk. I loven ble barnehagen definert som en pedagogisk tilrettelagt virksomhet på dagtid for barn under skolepliktig alder (Kunnskapsdepartementet 2008). Barnehagesektoren var under barne- og familiedepartementet frem til 2005 da den gikk under kunnskapsdepartementet. I perioden 2004 – 2005 arbeidet barne- og familiedepartementet med en revisjon av barnehageloven og nedsatte en arbeidsgruppe for å se på kvaliteten i barnehagesektoren. «Stortinget sluttet seg til departementets forslag barne- og familiedepartementet finner det naturlig og riktig at barnehagen og grunnskolen bygger på samme verdigrunnlag» (Kunnskapsdepartementet 2008). Barnehagen skal formidle verdier og kultur, gi rom for barns egen kulturskaping og bidra til at alle barn får oppleve glede og mestring i et sosialt og kulturelt fellesskap (ibid.). Stortinget vedtok i 2005 den reviderte barnehageloven og kunnskapsdepartementet fastsatte med hjemmel i denne loven forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Rammeplanen 2006).

4.3.2 Rammeplan for barnehagen

Kunnskapsdepartementet fastsetter en rammeplan for barnehagen. Rammeplanen skal gi retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver. Det er nå viktig å merke seg at fra 2005 er barnehagen under det samme departement som grunnskolen.

Målet med rammeplanen, fra 2006, er å gi styrer, pedagogiske ledere og det øvrige personalet en forpliktende ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet. Rammeplanen gir også informasjon til foreldre, eier og tilsynsmyndighet. Rammeplanen retter seg derfor mot:

- *barnehagens personale, som et redskap for planlegging, dokumentasjon og vurdering*
- *foreldre/foresatte, for å gi innsikt i barnehagens virksomhet og mulighet til medvirkning og medbestemmelse i henhold til barnehageloven § 4*
- *barnehageeiere, som kan fastsette retningslinjer for lokal tilpasning av rammeplanen (§ 2) og som har ansvar for at den enkelte barnehage har de nødvendige rammebetingelsene*

- *kommunen, som har ansvar for å føre tilsyn med at alle barnehagene i kommunen driver en tilfredsstillende pedagogisk virksomhet i samsvar med lov og forskrifter (§16)* (Rammeplanen 2006 s.5)

Barnehagens eier, i dette studiet kommunen, kan tilpasse rammeplanen til lokale forhold. Med utgangspunkt i rammeplan for barnehagen skal samarbeidsutvalget, barnehageansatte og foreldrerepresentant, fastsette en årsplan for den pedagogiske virksomheten i den enkelte barnehage. Rammeplanen (2006) fastslår videre at barnehagen må systematisk vurdere om egen praksis og barnehagens kultur bidrar til å fremme verdiene som skal ligge til grunn for barnehagens virksomhet. Ordformen at det er avgjørende brukes videre for å beskrive viktigheten av at det legges til rette for en felles forståelse av det som skjer i barnehagen. Personalet har et ansvar som rollemodeller for at barnehagens verdigrunnlag etterleves i praksis og refleksjoner over egne verdier og handlinger bør derfor, i følge rammeplanen, inngå i personalets pedagogiske drøftinger. Det er her vert å merke seg at rammeplanen ikke stiller krav, men fremmer forslag om hva som bør inkluderes i den enkelte barnehagestruktur og nedfelles i for eksempel årsplanen for den enkelte barnehage.

Angående styrer og pedagogisk leders ansvar for barnehagens innhold gis de et bredt mandat da rammeplanen er formulert i pedagogisk oppfordrende former av hva den bør inneholde:

De gis et særlig ansvar for planlegging, gjennomføring, vurdering og utvikling av barnehagens oppgaver og innhold. De er også ansvarlige for å veilede det øvrige personalet slik at alle får en felles forståelse av barnehagens ansvar og oppgaver. Styrers oppgave innebærer å sørge for at de enkelte medarbeidere får ta i bruk sin kompetanse. Som pedagogisk samfunnsinstitusjon må barnehagen være i endring og utvikling. Barnehagen skal være en lærende organisasjon slik at den er rustet til å møte nye krav og utfordringer. Kvalitetsutvikling i barnehagen innebærer en stadig utvikling av personalets kompetanse (Rammeplanen 2006). Direkte anbefaling angående mobbeforebygging gis som en velformulert anbefaling, men det stilles ikke direkte krav til konkrete handlingsplaner eller forebyggende tiltak.

Barnehagen skal fremme positive handlinger som motvirker avvising, mobbing og vold. Personalet må medvirke til at hvert enkelt barns individualitet og behov for selvutfoldelse kan skje i trygghet og innenfor fellesskapets normer og regler. (Rammeplanen 2006, s.26).

Sosial kompetanse beskrives i pedagogiske former i Rammeplanen ut fra lekens mange uttrykksformer og at den kan føre til forståelse og vennskap på tvers av alder og språklig og kulturell ulikhet. I et lekefellesskap legges grunnlag for barns vennskap med hverandre. Å få delta i lek og få venner er grunnlaget for barns trivsel og meningsskaping i barnehagen. I samhandling med hverandre legges grunnlaget for læring og sosial kompetanse. På den andre siden kan makt og utestenging i leken hindre vennskap og gode relasjoner (Rammeplanen 2006). Det sies videre med noe mer påtrykk at barn som ikke deltar i lek, holdes utenfor eller ødelegger andres lek må gis

særskilt oppfølging (ibid. s.26). I omsorg, lek og læring vil barns sosiale kompetanse både bli uttrykt og bekreftet ved at de viser evne til å leve seg inn i andres situasjon og viser medfølelse. Barn kan tidlig vise at de bryr seg om hverandre, løser konflikter og tar andres perspektiv. De kan ta hensyn og vise omsorg. Dette skjer både gjennom kroppslige og språklige handlinger. De må få trening i å medvirke til positive former for samhandling. Opplevelser av egenverd og mestring, lek med jevnaldrende og tilhørighet i et positivt fellesskap skal prege barnehagen. Rammeplanen (2006) gir stort sett kun en pedagogisk beskrivelse av et barns sosiale kompetansebehov, som kan gi grunnlag for en sosial handlingsplan inkludert i barnehagens årsplan.

4.4 Vurdering av barnehagen

Barnehagens arbeid skal vurderes, det vil si beskrives, analyseres og fortolkes i forhold til kriterier gitt i barnehageloven, rammeplanen og eventuelle lokale retnings-linjer og planer (Rammeplanen 2006).

4.4.1 Årsplanen

Rammeplanen (2006) legger brede føringer for innhold i den enkelte barnehages årsplan. Den gir stort spillerom for den enkelte barnehageinstitusjon til hvordan og med hvilken vekt de enkelte emner innen rammeplanen vektlegges. Den beskriver Barnehagen som en organisasjon som bærer på tradisjoner, sammensatt kompetanse, innforstått het og taus kunnskap som det er viktig å sette ord på og reflektere over for å legge grunnlaget for videre kvalitetsutvikling (ibid. s.50). Årsplanen for den enkelte barnehage må ha nedfelt hvordan evalueringen av barnehagens arbeid skal gjennomføres. Informasjon og dokumentasjon skal gi grunnlag for refleksjon og diskusjoner i personalgruppen og med barn og foreldre. Resultatene av evalueringen bør legges til grunn for arbeidet med neste årsplan. Videre står det at barnehagen bør arbeide med fornyelse bygd på intensjoner som er nedfelt i planene, hensynet til den konkrete barne- og foreldregruppen og aktuelle utfordringer i lokalmiljøet og samfunnet. Disse brede føringer fra selve rammeplanen kan gi årsplaner med variasjon fra barnehage til barnehage også innen en og samme kommune. Kommunens internkontroll har som funksjon å kontrollere at hovedemnene i Rammeplanen er oppfylt i den enkeltes barnehages årsplan (NOU 2012).

5.0 METODE

5.1 Forskningsdesign

Formålet med dette studiet er å få innsikt i hvordan betydningen av fenomenet mobbing i de ulike samfunnssirkler rundt et barn i barnehage, kan influere på hvordan barnet opplever trivsel i barnehagen. For å kunne få denne innsikten i hvordan mennesker tolker og bruker et fenomen var det naturlig å velge en kvalitativ metode (Kvale & Brinkmann 2009). For å få bredde i studiet av variasjonen i hvordan begrepet mobbing oppfattes og brukes innen barnehagesektoren er triangulering benyttet som strategi i dette studiet. Metodene benyttet i datatrianguleringen er intervju, dokument granskning og observasjon (Malterud 2003). Da bakgrunnsinformasjon viste at fenomenet kunne være omstridt i tolking og definert ulikt innen barnehagemiljø (Kunnskapsdepartementet 2013), (Junge & Tikkaen 2005), var fenomenografi som metode i forhold til intervju og analyse av intervjuene et naturlig valg. Fenomenografi tar utgangspunkt i at et fenomen kan ha ulik betydning for forskjellige mennesker. Fenomenografi er valgt som metode for å kunne beskrive noen av de kvalitative ulike måter barnehageansatte, fagarbeidere og politikere i kommunale og statlige strukturer oppfatter, erfarer og forstår begrepet mobbing i sin verden, i sin praksis.

Rapportering av mobbing i et barnehagemiljø er til en stor grad avhengig av barnehageansattes tolkning og forhold til fenomenet. «Phenomenography» er studiet av hvordan mennesker opplever, forstår eller oppfatter et fenomen i verden omkring seg. Fokuset er på ulikheten i menneskers oppfatning av fenomenet (Marton 1981).

Den kulturelle settingen der meningene ble skapt, samt den kulturelle konteksten den blir fortolket, er utslagsgivende for hva noe kan bety (Nilssen 2012). Konteksten både for intervjuobjektet og forsker, blir det derfor viktig å gi en beskrivelse av som basis for analysen. Forskerens for forståelse er det derfor viktig å klargjøre.

5.1.1 Utvalg

Det empiriske materialet i denne studie er basert på kvalitativ intervju med barnehageansatte i to kommunale barnehager i en kommune. Administrativt ansatt i barnehagesektoren i kommunen ga informasjon om personalet fra ulike barnehagers deltagelse på mobbeforebyggende kurs holdt i kommunen i 2012. To barnehager ble strategisk utvalgt på bakgrunn av høy deltagelse i kontrast med lav deltagelse av personell ved ikke obligatoriske mobbeforebyggende kurs holdt i kommunen i 2012. Ut fra metoden fenomenografi vektlegges det at informantene har ulik bakgrunn i det fenomenet som studeres, for å kunne ha mulighet til få frem variasjoner i hvordan informantene oppfatter begrepet (Alexandersson 2003).

For å få frem folkehelseperspektivet i dette studiet er det også samlet inn empiri ved intervju av ansatte på ulike samfunnsnivå angående deres funksjon for folkehelsearbeidet i forhold til mobbing i barnehagen.

5.2 Datainnsamling

I denne studien er tre ulike datainnsamlingsmetoder benyttet. Intervju, dokumentgransking og observasjon bidrar gjennom ulike innfallsvinkler til informasjon og resultat. Dette danner så grunnlag for den fenomenografiske analyse (Larsson & Holmstøm 2007) og etablering av kategorier og underkategorier (Kvale & Brinkmann 2010).

5.2.1 Intervju

Halv strukturelt intervju foretatt av personell i to barnehager. Lydopptaker brukt ved intervjuene. Lydopptakene transkribert av forfatter og gjennomlest to ganger for å få et helhets inntrykk (Kvale & Brinkmann 2010). Et kort oppfølgingsintervju foretatt i hver av barnehagene etter gjennomgang av førstegangsintervju og gjennomlesning av dokumentene barnehagene utleverte på forespørsel om mobbe/sosial kompetanse dokumenter i bruk i deres barnehage.

Telefonintervjuer med ansatte i kommunal, fylkeskommunal og statlige funksjoner. Notat taking ved telefon intervju samt skriftlig dokument informasjon mottatt elektronisk som oppfølging. Det ble ikke foretatt oppfølgingsintervju som følge av gjennomgang av disse dokumentene og telefonintervjuene. Disse intervjuene og dokumentgjennomgang, førte imidlertid til ledetråder i emergent design modellen (Nilssen 2012). Modellen brukt for å finne hvem og med spørsmål om hva som er neste ledd i samfunns struktur, rundt barnet i barnehagens utvikling (Bronfenbrenner 1997). Dette for å finne svar på håndtering av mobbeforebygging i folkehelsearbeids samfunnsstruktur (Helse og omsorgsdepartementet Prop.91 L2010- 2011).

Dokument innhenting i forbindelse med førstegangs intervju i barnehagene

Barnehage lederene ble kontaktet per telefon for førstegangsintervju etter introduksjon av prosjektleder for det større mobbeprosjektet i kommunen. Enhetsledere ble intervjuet alene, mens pedagoger ble intervjuet to og to sammen. Dokumenter ble mottatt i begge barnehagene ut fra hva de brukte i forhold til mobbeforebygging, sosialkompetanse - fokus, sosial handlingsplan eller andre dokumenter brukt angående barnas psykososiale helse. Enhetsleder definerte selv hvilke dokumenter de brukte som falt i denne kategorien. Et kort oppfølgingsintervju foretatt et par måneder senere, i hver av barnehagene etter gjennomgang av deres dokumenter og avspilling av førstegangsintervjuene.

Dokumentinnhenting i forbindelse med intervju på systemnivå i kommunen.

Kommunens internkontroll sendte dokumenter brukt for varsling av internkontroll, inkludert temaene kommunen hadde valgt for selve kontrollen. Dette i forbindelse med et kort telefonintervju angående prosessen for internkontroll innen Oppvekstsektoren. Det er den sektoren barnehagene er organisert under i den studerte kommune. Miljørettet helsevern ble også intervjuet angående prosess og lovhjemmel for deres internkontroll. Henvisning til deres styringsdokument; Helse miljø og trivsel i barnehagen, for Kommunens kontroll tilsyn ble mottatt (Sosial og Helsedirektoratet 2014).

5.2.2 Dokument gjennomgang

Dokumentene ble frembrakt etter spørsmålsstilling under intervju i barnehager og ved intervju på systemnivå i kommunen. Dokumentene dannet så et grunnlag for oppfølgingsspørsmål til barnehagene. De gav også noe av grunnlaget for den emergent-design prosessen (Nilssen 2012) som utviklet seg i etterspørselen av samfunnsstrukturenes lovgivende og kontrollerende mandat.

Dokumentene gjennomgått er:

1. Helse miljø og trivsel i barnehagen, for Kommunens kontroll tilsyn. (Kilde: Sosial og helsedirektoratet 2014).
2. Varslingsdokument om tilsyn i barnehagene, (Kilde: Kommunen ved Oppvekstsektor, intern dokument).
3. Dokument for all overgangssamtale barnehage – skole. (Kommunalt intern dokument).

4. En virksomhetsplan som hadde spesifisert tiltak og ansvar rundt virksomhetsmålet: «Ingen barn skal føle seg ertet/mobbet i barnehagen». (Kilde: Fra en barnehages eget innovativt lagt til som tillegg i årsplanen).

5.2.3 Observasjon

Observasjonen var av en lyttende og passivt tilstedeværende karakter (Robson 2002). Det var viktig å være så anonym som mulig for ikke å virke forstyrrende inn på pedagogikken og barnas utfoldelse i rollespill. Observasjonen hadde som formål å observere en pedagogisk veiledning av barna i henhold til det sosialkompetansehevende programmet barnehagen hadde valgt å bruke i sitt mobbeforebyggende arbeid. Forfatteren hadde forhåndskunnskap angående det gjeldende pedagogiske program (Helsedirektoratet 2010). Tok kun feltnotater og fokuserte på observasjon av barnas engasjement i de pedagogiske rollespillene.

5.3 Fenomenografisk analyse

I kvalitativ humanvitenskap er forskerne i den situasjonen at de fortolker forskningsdeltagernes fortolkning av sin situasjon (Nilssen 2012). Giddens (1976) kalte dette dobbel hermeneutikk; forskningsobjekter er både meningsbærende og meningsskapende. Den samfunnsvitenskapelige forskeren skal få frem holdninger og begrunnelser. Med andre ord må det fremkomme hva informantene snakker om når de snakker om fenomenet og hvordan de snakker om fenomenet (Larsson & Holmstøm 2007). I gjennomarbeiding av materialet var fokuset både på hva informantene sa, hvordan de sa det, hvorfor ytringer kom og i hvilken kontekst, for å kunne få en mening i ytringene (Nilssen 2012). Alle intervjuene ble transkribert av forfatter. Observasjonsstudiet ble notatført av forfatter angående utsagn fra informantene i den observerte gruppe. Forfatter var på forhånd kjent med formål og struktur for observasjonsstudiet. Dokumentgranskingen ble notatført i stikkordsform med henvisning.

Da det er et mål å få frem ulikhetene i forståelsen og bruk av fenomenet mobbing; i de forskjellige nivåene, fra barnas mottatte pedagogiske lære om begrepet, til kommunale- og fylkesmannsetats- ledelses og kontrollinstansenes bruk og forståelse, til Undervisningsdepartementets bruk av begrepet, er den kvalitative metodikken fenomenografi valgt som tilnærming (Kvale & Brinkmann 2010), (Malterud 2003). Fenomenografi er en kvalitative forskningsmetode som har som mål å beskrive hvordan individet oppfatter ulike aspekter i sin omverden (Marton 1981). Hvordan informantene kan ha ulike holdninger til og oppfatninger av begrepet ut fra deres ulike erfaringer og hvordan de uttrykker ulike tanker kan den fenomenologiske samfunnsforskere muligens få frem.

Analyse innebærer abstraksjon og generalisering, all vitenskapelig analyse krever transformasjon og sammenfatning (Malterud 2002). Analysen i denne studie ble gjennomført i følge fenomenografiens fire deler for analyse (Alexanderson 1994). Første del var å få et helhetsinntrykk over data. Andre del var å få frem kategorier fra de like og ulike utsagnene rundt fenomenet mobbing i barnehagen og se på det underliggende mønsteret i kategoriene. Disse kategoriene beskrives som underkategorier. Tredje del var en sammenstilling av disse utsagnene i hva som betegnes som ulike hovedkategorier. Fjerde del består av en systematisk analyse av hvordan de ulike oppfatningene er i forhold til hverandre og i forhold til teori.

5.4 Forforståelse

Samspillet mellom forskerens forforståelse og den valgte teoretiske referanseramme gir fremveksten av den nye kunnskapen fra det empiriske datamaterialet (Nilssen 2012).

Forforståelsen består i forskerens erfaringer, hypoteser, yrkesmessige perspektiv og av den teoretiske referanseramme som innehas når prosjektet starter (Malterud 2003). Ved forskningsstart til dette studiet fant forfatter det forunderlig å komme fra skoleverden hvor mobbebegrepet er klart definert i policys og bakket opp av klart lovverk, til barnehagesektoren hvor begrepet ser ut til å være brukt og definert ulikt og det kun er brede helsefremmende policys og retningslinjer som er gjellende (NOU 2012).

Forfatter tenkte at barnehager hadde en ens definisjon av hva de anså for mobbing og at det var klare retningslinjer hvordan og hvem informerer foreldrene og retningslinjer om hva barn og foreldre har som rettigheter. Dette på bakgrunn av mitt arbeid med policies sammen med «primary schools» og «pre- schools» i Australia og i Norge, arbeid i skolehelsetjenesten og som foreldre/ bruker representant i kommunale og nasjonale arbeidsutvalg angående mobbing. Forforståelsen influerer analyse og tolkningsprosessen, hvilke briller man ser data gjennom. Det viktig at man er bevist dette gjennom hele prosessen (Malterud 2003).

5.5 Validitet og pålitelighet

Kvalitative studer er velegnet til å få kunnskap om informantens erfaringer og oppfattelse av ulike fenomen. Validitet, gyldighet, i denne type studie må ses i forhold til pålitelighet og refleksivitet gjennom hele forskningsprosessen (Kvale & Brinkman 2010). Det er viktig å være seg bevist sin forforståelse, dannet på bakgrunn av tidligere erfaringer for å kunne ta den med i vurdering av refleksivitet, det vil si, hvordan selve forskningsprosessen har preget funn og resultat (Malterud 2003). I den fokuserte intervju situasjonen må intervjueren arbeide med et bevist fokus for best mulig å være i

stand til å lytte forutsetningsløst (Malterud 2002). Forfatteren av denne studie valgte å bruke en semi strukturell intervju guide for å holde en fokusert, men samtidig åpen intervjusituasjon. Ledende spørsmål kan påvirke resultatet av studie samt at det her også var viktig å stille samme spørsmålsformulering til begge barnehagene. I den trinnvise tilnærmingen der feltarbeid og analyse pågikk i en kontinuerlig prosess med intervju i barnehagene, intervju av ansatte i offentlige stillinger og oppfølgingsintervju i barnehagene, var det meget viktig å ha et så åpent sinn som mulig, spesielt bevissthet rundt egen forforståelse (ibid.). Det var nødvendig for å kunne gi rom for tvil, ettertanke og mulige uventede resultater. Malterud (2003) poengterer hvor viktig bevissthet rundt denne prosessen er også for aktivt å kunne skape og oppsøke posisjoner som utfordrer forskerens tidlige erfaringer og forventede resultat. Etter transkribering foretatt av forfatteren selv hadde forfatteren oppfølgingsintervju i begge barnehager med samme informanter for å sjekke ut gjenkjennbarheten av resultatene fra den enkelte barnehage. Forfatteren av studiet har utdanning og yrkeserfaring i forhold til intervju og veiledingssituasjoner innen helse. Dette ble tatt i bruk ved blant annet intervju av ansatte i offentlige stillinger. Informasjonsforståelsen ble direkte utprøvd av intervjuer gjennom enkel parafrasering teknikk i intervjusituasjonen: «Forstår jeg deg riktig» (Tveiten 2008).

Den triangulering, med observasjon, dokument granskning og intervju, som er benyttet som strategi i studiet kan være med på å redusere personlige bias, som kan være et problem ved kvalitativ forskning hvis kun en metode er tatt i bruk (Denzin 1978).

5.6 Etiske overveielser

Etiske problemstillinger vil dog bli tatt med i alle forskningsstadiene; planlegging, selve intervjusituasjonen, transkriberingen av muntlige uttalelser, hvor dypt og kritisk intervjuene kan analyseres, fokuset på å rapportere kunnskap som er så sikker og verifisert som mulig, og til sist at selve rapporten blir vurdert ut fra konfidensiell prinsippet og hvilke konsekvenser den offentliggjorte rapporten kan gi for de intervjuede og organisasjonen de representerer (Kvale & Brinkmann 2010). Datatilsynet eller etisk råd behøves ikke å bli involvert i dette studiet, da dette er en del studie ut fra en større studie, allerede igangsatt i kommunen. Den kommunale prosjektledelse gav tillatelse til intervju i de to barnehager, brukt i denne studie utfra at barnehagene var akseptert og godkjent for deres større studie. Person opplysninger gis ikke i dette studiet. Ved intervjusituasjon ble det lagt vekt på informert samtykke (Vedlegg 2) med informasjon om hvordan data vil bli anonymisert ved presentasjon av oppgaven (Malterud 2003), (Kvale & Brinkmann 2010). Intervjuene på system nivå, ulike kommune, fylkesmann og statlige informanter, fikk informantene først informasjon om studiet tilsendt pr e post med invitasjon til telefon intervju. Ved transkriberingen av muntlige uttalelser og bruk i analysen og diskusjonen er koding av sitater tatt i bruk for at forfatteren kunne holde oversikt mens sitatene blir holdt anonyme. Analysen av intervjuene blir presentert som en sammenfatning av analysen av dokumentgranskingen og observasjonsstudiet i tabellform i oppgaven. Tabellen (Tabell 1) er resultat av den

kvalitative fenomenografiske analysen der funnene er listet i hovedkategorier og underkategorier. Fokuset er på å rapportere kunnskap som er så sikker og gyldig som mulig på en måte som ivaretar konfidensialiteten til informantene. Da studie blir en offentliggjort rapport må det gjennomtenkes at rapporten ikke får negative konsekvenser for de intervjuede og organisasjonen de representerer (Kvale & Brinkmann 2010).

6.0 RESULTAT

Resultatet av data fra analysene, med andre ord resultatet av arbeidsprosessen med datamaterialets sortering, gruppering, koding og leting etter mønstre i kodene (Nilssen 2012) vil her bli presentert under hoved koder med underkategorier.

Delområdene; intervju, dokumentgransking og observasjon fremstilles med sine resultater enkeltvis og vil i diskusjonen bli sammenstilt hvor resultatene støtter hverandre.

6.1 Intervju

Analysen av intervjuene med barnehagepersonell og ansatte på kommunalt, fylkes og statlig nivå ut fra bakgrunnen for oppgaven; mobbing i barnehagen i et folkehelseperspektiv.

Tabell 1. Oversikt over hovedkategorier og underkategorier

Hovedkategori	Underkategori
Følelser og bruk av mobbe definisjonen	- Erting - Bruk ut fra beskrivelse av offer - Bruk ut fra beskrivelse av mobber - Bruk ut fra omfattende beskrivelse av handling, inkludert planlagt ondsinnet handling
Evnen til «å se» mobbing i miljøet	- Informasjon - Diskusjon formelt strukturert i avdelingen - Formel fokus på ansattes holdninger til det enkelte barn
Visjon i mobbearbeidet	-Informasjon og felles trygghet på definisjon; formalisert og strukturert - Lovverk forbedring/styrkning - Likhhet - Motivasjon og entusiasme som drivkraft

6.1.1 Følelser og bruk av mobbedefinisjonen

Første hovedkategori tok utgangspunkt i nærmiljøet, micro og meso systemet, sett i Brunfenbrenners (1979) adapterte modell rundt et barns utvikling. Barnehagepersonell og andre ansatte på kommunalt nivå var informantene. På spørsmål angående nærmiljøets tolkning og bruk av begrepet mobbing var det hos alle informanter et tydelig engasjement. Hva den enkelte gav som konkret svar var ulikt, men det kom tydelig til uttrykk hos alle informantene at begrepet mobbing var et følelseladet begrep. Reaksjonene var langs hele spekteret fra nærmest avsky/redsel fra informantene fra en barnehage:

«Nei vi bruker ikke ordet mobbing her, det er for sterkt.» (P/B).

Til en stor entusiasme best kanskje beskrevet som en kampånd:

«Mobbing ja, det har vi definert og har planer, strategier og jevnlige diskusjoner om miljøet angående dette.» (E/A).

Det var stor kontrast i den følelsesmessige responsen fra informantene i de to barnehagene.

Denne hovedkategorien, følelser i forhold til begrepet mobbing, har fire underkategorier. Underkategoriene funnet her var ut fra tolkning av sitater av hva informantene uttrykte. Tolkning av hvordan de uttrykte seg, det nonverbale og under hvilke miljømessige påvirkninger utsagnet forekom, er noe av situasjon og helhetstolkningen som intervjuer foretar i intervjusituasjonen (Kvale & Brinkman 2010). Det vil bli lagt vekt på hva som ble uttrykt av følelser i forhold til valg av ord og definisjoner for å uttrykke seg i forhold til begrepet mobbing.

Bruk av ordet erting

Underkategorien erting ble brukt fritt i samtalen av de forskjellige informantene. Dette ordet representerte en mildere form og alvorlighetsgrad enn ordet mobbing.

«Vi bruker ordet erting når vi snakker med barna hvis vi ser at noen er uvenner. Snakker vi sammen som personalet bruker vi også ordet erting, hvis vi ikke bare gir en situasjonsbeskrivelse og drøfter hva vi må gjøre.» (P/B)

«Det forekommer alt fra vennskapelig erting til ren mobbing her i vår barnehage.» (P/A)

Ordet erting kan ha noe ulik betydning for disse informantene, som er fra ulike barnehager. I det første utsagnet kan ordet inneha betydning uønsket handling, da dette utsagnet var fra en barnehage hvor informanter tidligere hadde gitt uttrykk for at de ikke brukte ordet mobbing. De foretrakk å bruke ordet erting for å beskrive konflikter mellom barna. Ertingen i det andre utsagnet, kan kategoriseres på den positive siden av en skala som på den negative siden av skalaen bruker ordet mobbing. Dette utfra at informantene brukte erting som begrep i klar skalert distanse fra begrepet mobbing.

Bruk ut fra beskrivelse av offer

Informantene fra den kommunale sirkelen utenfor selve barnehagemiljøet refererte til Olweus (1996) definisjon som hva de brukte i sitt kursinnhold for mobbeforebyggende arbeid i forhold til barnehager. Det ble fremlagt definisjon ut fra mobbeofferet som den generelle bruken for å definere mobbing:

«Mobbing er når en person gjentatte ganger over en viss tid blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer. Det er en viss ubalanse i styrkeforholdet. Den som blir utsatt for de negative handlingene har problemer med å forsvare seg og er ofte hjelpeløs ovenfor den eller dem som plager han eller henne.» (K/U)

Kommunalt personale har i sin kursvirksomhet for barnehageansatte valgt Olweus (1996) arbeid, men fokuserer på å bruke hans beskrivende definisjon av offeret. De provoserende ordene «planlagt og med hensikt å påføre en annen person skade» er utelatt. Bruk av denne vinklingen, er mer i tråd med Pettersens (1997) definisjon, men det kan siteres Olweus (1996) ved å bruke hans beskrivelse av offer.

Bruk ut fra beskrivelse av mobber

Kommunalt kurspersonals bruk av Olweus beskrivende definisjon var tatt i bruk av informantene fra den barnehagen som hadde deltatt på det mobbeforebyggende kurset i, kommunalt regi. De hadde tatt i bruk definisjonen, ut fra Olweus beskrivelse av mobbeoffer pluss at de i tillegg hadde lagt til en beskrivelse av en mobber i sin definisjon og bruk av begrepet, Denne definisjonen referert de til Olweus.

«I vår barnehage bruker vi Olweus definisjon av hva mobbing er i forhold til mobbeofferets situasjon. Vi snakker også om hva som kjennetegner de som mobber, dette med aggressivitet, spesielt hos gutter. Ellers snakker vi om den fysiske mobbingen som det er lettest å oppdage, den psykiske og verbale som er mer en jente form for mobbing.» (E/A)

Her brukes også den beskrivende definisjon av mobber (Olweus 1996) og i tillegg legges det til en beskrivelse av adferd hos mobber. Denne adferds beskrivelse omfatter både aggressiv type og den stille ekskluderende. Det kan tolkes som at disse informantene ser aktivt etter mobbing i miljøet. De bruker Olweus som referanse og henviser til hans beskrivelser uten å ta i bruk selve definisjonen hans av en mobber. De unnlater også med andre ord å ta med planlagt handling med hensikt å skade, som er inkludert i selve definisjonen av Olweus som brukes i grunnskolen (ibid.).

Bruk ut fra omfattende beskrivelse av handling, inkludert planlagt ondsinnet handling

I den kommunale sirkelen innen forebyggende helse med virkefelt i grunnskole og barnehage, var det en klar bruk av definisjonen mobbing, basert på grunnskolens definisjon, det vil si at den også inneholdt planlagt handling.

«Jeg tenker ut fra skolens definisjon av mobbing, de bruker Olweus og har planlagt handling med. Den definisjonen bruker jeg konsekvent, også når jeg er i møter med barnehagepedagoger og lærere for førsteklasse i de så kalte overgangsmøtene vi har for å forberede skolestart for det enkelte barn.» (H/S)

I denne type strukturerte kommunale overgangs møter, barnehage til skole, kan det forekomme at deltakerne innehar ulik definisjon av mobbing når de diskuterer det enkelte barn. Kan overgangen fra barnehage til skole skape forvirring også for barnet, angående hva begrepet mobbing betyr?

«Våre seksåringer hadde vært på introduksjonsdag på skolen og kom tilbake og sang med stor entusiasme på «Stopp ikke mobb» sangen de hadde lært der. Jeg spurte flere av dem om de visste hva mobbing betydde, nei det gjorde de ikke. De er jo bare vant til at vi snakker om erting her.» (P/B).

For disse barna blir overgangen til skole møtet med et ukjent begrep. Dette er barnehagen hvor informantene nølte med å ta i bruk ordet mobbing. De foretrakk å bruke ordet erting for å beskrive konflikter mellom barn. Det læres om begrepet mobbing i skolesettingen og barn fra en barnehage hvor begrepet ikke er kjent, stiller med andre forutsetninger enn barn hvor begrepet er brukt og kjent for dem.

Informant fra den kommunale sirkelen innen forebyggendehelse refererte fra sitt arbeidsfelt at:

«Flere av barna som svarer positivt på at de blir mobbet nå i skolen, ut fra den generelle mobbeundersøkelsen av alle tredjeklassinger, sier at mobbingen startet i barnehagen. Under kartleggingssamtalene kommer det frem hva barna legger i begrepet mobbing.» (H/S)

Barn i grunnskolen bruker mobbebegrepet, ut fra skolens definisjon. Ved refleksjon over hva de mener foregikk i barnehagemiljøet, da de var der forklarer de seg ut fra grunnskolens definisjon i samtale med forebyggende helsepersonell i kartleggings-samtale i tredje klasse i barneskolen. Denne samtalen med barnet er på basis av svar på spørreskjema angående mobbing i skolesituasjonen sent til foresatte (Vedlegg 3). Barn i skolemiljøet må forholde seg til Olweus (1996) fulle definisjon. Kontrasten i overgangen til skolemiljøet blir stor for de fem og seksåringene som kommer fra et barnehagemiljø hvor det unngås å snakke om mobbebegrepet. Hvor godt rustet er disse barna til å kunne si ifra til voksne er et påtrengende spørsmål. (Ulikheter i hvor godt barnet i barnehagemiljøet er rustet til å kunne si ifra, vil bli drøftet under punktet observasjon).

6.1.2 Evnen til «å se» mobbing i miljøet

Denne hovedkategorien beskrevet som evnen til å oppdage mobbing i miljøet har tre underkategorier; Informasjon, diskusjon som er formelt strukturert i avdelingen, samt et formelt fokus på ansattes holdninger til det enkelte barn.

Informasjon

De ulike definisjoner av mobbing (Utdanningsdirektoratet 2013) kan gi mulighet for variasjon i hva den enkelte ansatte ser etter som mobbing i barnehagemiljøet. Innhenting og bruk av tilgjengelig informasjon var klart forskjellig i følge analysen av førstegangsintervjuet.

Ved den ene av utvalgets barnehager hadde hele personalet deltatt på det kommunale mobbeforebyggende kurs holdt året før. «Vi følte det var viktig at alle fikk samme informasjon slik at vi hadde en lik forankring for definisjonen av mobbing for det videre arbeidet med mobbeforebyggende arbeid i vår barnehage.» (E/A)

Denne barnehagen hadde nyttiggjort seg av den nye veilederen fra Undervisningsdirektoratet angående mobbeforebyggende arbeid, og søkt informasjon på nettet av eksempler på hvordan andre barnehager hadde organisert sitt mobbeforebyggende arbeid.

Den andre barnehagen hadde valgt og ikke delta på det mobbeforebyggende kurset kommunen hadde holdt. Der hadde de ikke innhentet informasjon som var tilgjengelig fra undervisningsdirektoratet kom det frem ved førstegangsintervju. Ved oppfølgingsintervjuet derimot hadde noe skjedd angående motivasjon til å innhente informasjon.

«Jeg tenkte på hva vi snakket om sist, har sett litt på mobbedefinisjoner, etter å ha blitt spurt hva vi bruker her».

Her refereres det til forfatters spørsmålsstilling ved førstegangsintervju. Da denne barnehagen ikke svarte klart og entydig på om de hadde en definisjon på begrepet mobbing, samt at det ikke fantes noen dokumentasjon angående mobbeforebyggende arbeid med dokumentert felles enighet angående definisjon av begrepet, kan det se ut til at dette var et område denne barnehagen hadde valgt å ikke fokusere på.

«Har sett blant annet på dette med utestenging. Vet du hva, nå så jeg det. Hvordan ei jente ble utestengt gang på gang av de andre på hennes alder. Foreldrene kom også og fortalte at hun følte seg ensom og hadde ikke lyst å gå i barnehagen. Det var så bra å kunne bekrefte dem med observasjon, slik at vi kunne starte med arbeidet med dette med det samme.» (E/B)

Denne informanten beskrev hvordan egenlæring og innhenting av informasjon hadde resultert i at personell hadde sett på barnehagemiljøet med nye øyne og oppdaget forhold i miljøet som ikke ville ha vært så tydelige tidligere. Dette kom frem på

oppfølgingsintervju tre måneder etter førstegangsintervjuet. Dette var en barnehage der begrepet erting ble referert til som foretrukket bruk for å beskrive konfliktadferd blant barnehagebarna. Her hadde informantene også kommet frem med et tilfelle hvor mobbing ble oppdaget i barnehagen etter foreldres forespørsel. Et eksempel på at informasjon angående bruk av definisjon mobbing kan resultere i at personale ser og tolker annerledes hva som foregår mellom barna i barnehagemiljøet, er den positive slutningen en kan trekke her. Hovedpoenget, i denne kategorien er at barnehagene nyttiggjorde seg meget ulikt den informasjon, hjelp og veiledning som tilbys fra statlige og kommunale organer.

Diskusjon formelt strukturert i avdelingen

Informantene i det barnehagemiljø der det var avsatt tid til strukturerte diskusjoner ved avdelingsmøtene angående barnas psykososiale miljø, gav uttrykk for at dette førte til personlig læring, og at hele avdelingen holdt motivasjonen høy angående observasjon av hva som foregikk i de mellommenneskelige prosesser mellom barna.

«Vi har diskusjon om miljøet i barnehagen på hvert avdelingsmøte. Det er interessant, jeg synes jeg lærer noe hver gang, vi ser jo forskjellige ting.» (P/A).

I denne barnehagen var diskusjon om miljøet med fokus på mobbing inkludert i en mobbeforebyggende plan, som var vedlegg til og notert i virksomhetsplanen. Fra virksomhetsplanen var det mobbeforebyggende arbeid inkludert i det administrative årshjulet for å sikre kontinuitet og fremdrift i det mobbeforebyggende arbeid. Foreldrene var orientert ved høstens informasjonsmøte om strukturen på det mobbeforebyggende arbeidet, at det jevnlig ble diskutert i avdelingen formelt i forhold til virksomhetsplanen og avdelingens årshjul. Her er struktur en grunnlegger for hvordan personalet opplever ny læring og får motivasjon til videre arbeid og utforskning av miljøet.

Fokus på ansattes holdninger til det enkelte barn

Informantene fra barnehagen hvor mobbeforebygging var inkludert i virksomhetsplanen, fortalte om en type strukturert aktiv selvgranskning som personalet jevnlig foretok for å bli bevisst de ulike følelsene de kunne ha for ulike barn. Dette for å få økt bevissthet om at noen barn kanskje var vanskeligere for dem å se i miljøet ut fra deres kjemi med det enkelte barn.

«Her hos oss bruker vi jevnlig et følelses skjema. Et skjema vi som personale fyller ut angående den kontakt eller rett og slett kjemi vi føler vi har med de forskjellige barna. Det er jo helt vanlig at ulike mennesker har ulik kjemi med hverandre. Vi bruker disse fargekodede skjemaene for å bli bevisst på hvem som er hjertebarnt, som vi ser hele tiden, hvem som er mer nøytral for oss og kan forsvinne i mengden eller hvem som vi har et mer anstrengt forhold til.»

Gjennomgang og fokus på ansattes holdninger til og bevissthet om viktigheten av å se det enkelte barn, var inkludert i barnehagens administrative aktiviteter. Informantene

uttrykte en trygghet på denne selvgranskningen ut fra at det var en del av helheten i det mobbeforebyggende arbeid. Det var dokumentert hvordan det skulle utføres og klarlagt hva det skulle brukes til.

6.1.3 Visjon i mobbearbeidet

Hovedkategorien visjon i mobbearbeidet med de fire underkategoriene er resultater fra intervjuer i mer eksterne sirkler, sett ut fra folkehelsearbeidets miljø påvirknings sirkler rundt et barns utvikling (Brunnfens brenners adapterte modell 1979). Resultatene er fra emergent design, åpne spørsmål på kommunalt, fylkesmannsetat og departement nivå. Visjonen og intensjonen fra de ulike administrative nivåene ble uttrykt i positive formuleringer.

Informasjon og felles trygghet på definisjon; formalisert og strukturert

Ønsket og håpet om å oppnå en felles definisjon av begrepet mobbing innen barnehagesektoren kom til uttrykk i intervjuene på de ulike administrative nivå innen stat -, fylkesmannsetat - og kommunalt nivå.

«Vi i direktoratet venter på en ny Barnehagelov og et nytt Rammeverk. Det foreligger en god NOU 2012 utredning med forslag til endring også rundt det psykososiale lovverket for barnehager. Lovendringen er blitt utsatt på grunn av regjeringsskifte nå i høst, men vi håper på en ny lov og et nytt rammeverk for barnehagen i 2016.» (D/U)

Informanten uttrykte håp og fokus på at lovendring var på gang selv om den ble utsatt med år. Fra denne informanten ble det fokusert på deres arbeid med å utvikle gode veiledere innen dette arbeidet. Veilederen som er utviklet har som mål å være en hjelp i den enkelte barnehages arbeid for å lage et strukturert arbeid rundt mobbeforebygging.

«Det er å håpe at den nye Barnehageloven når den kommer vil gi tydelig definisjon og lovverk for eksempel liknende det som er for grunnskolen paragraf 9a,» (K/E)

På kommunalt nivå i forhold til veiledning av barnehagene blir det uttrykt et klart ønske om at barnehager, som er under samme statlige direktorat, Utdannings direktoratet, og samme kommunale sektor som grunnskolene, Oppvekstsektoren får samme begrepsdefinisjon og lovhyggel som grunnskolen.

«Lovverk og definisjon av hva som er mobbing skrifter, nå for et seksårig barn som beveger seg fra barnehage til skole innen samme sektor.» (K/E)

Dette ble sett på fra informantens side som forvirrende for å forholde seg til for barnet, foreldrene og ansatte i sektoren generelt.

Lovverk forbedring/styrkning

«Miljørettet helsevern skal fra i år av også føre tilsyn med barnehager. Vi har i mange år ført tilsyn med grunnskoler. I tilsyn ved grunnskoler kan vi etterspørre dokumentasjon på sosialhandlingsplan, mobbeplan og evaluering skolens psykososiale miljø. I tilsyn med barnehagene har vi kun hjemmel for å kontrollere det fysiske miljøet.» (K/M)

Informanten her uttrykte et klart ønske om likhet mellom skolens og barnehagens definisjon og lovverk angående mobbeforebyggende arbeid. Denne informanten hadde arbeidsfelt i etat som dekker både skole og barnehage. På grunn av ulikt lovverk må det unnlates å etterspørre dokumentasjon i barnehagesettingen som det er en selvfølge å etterspørre i skolesettingen. Utførelsen av den samme oppgaven innen samme etat, men med ulikt innhold av lovmessig mandat, gir denne informanten et godt bilde på ulikhet i stryken på det kommunale kontrollmandatet fra grunnskole til barnehage. Her kom det frem et uttrykt ønske om å kunne utføre en mer helhetlig jobb også i barnehagen.

Likhet

Fra Utdanningsdirektoratet gir informanten beskjed om at lik veiledningsinformasjon i forhold til emnet, mobbing i barnehagen er sent ut til alle kommuner og barnehager.

«Håpet er at veilederen vil være til nytte og inspirasjon i arbeidet med å skape et godt psykososialt miljø hvor barna kan utfolde seg i trygge omgivelser, utvikle sosial kompetanse, få venner og oppleve glede i et inkluderende fellesskap. Målet er trygge barn som trives i barnehagen i dag, og som ikke kommer til å krenke andre eller oppleve krenkende handlinger i framtiden.» (D/U)

Veilederen er et dokument som i utgangspunktet skal skape likhet, det er sent til alle barnehager og kommuner. Formålet er at den skal inspirere. Departementet håper at den er til nytte for den enkelte kommune og barnehage. Dokumentet er tilgjengelig for alle barnehager, men det er opp til den enkelte barnehage om dokumentet blir innhentet og brukt.

Neste ledd i kjeden Fylkesmannen har i følge informanten fra departementet også en rolle i implementering av veiledere.

«Fylkesmannen skal bidra til implementering av veilederen». (D/U)

Bidraget blir forklart med:

«Det betyr blant annet at temaet løftes på samlinger for barnehagesektoren i regi av fylkesmennene.» (D/U)

Hvor stort eller lite dette bidraget er, blir ikke klarlagt.

Informant fra fylkesmannsetaten henviser til en kommune i sitt område;

«...der arbeides det aktivt med implementering av veilederen forebyggende arbeid starter i barnehagen». (F/U)

Andre kommuneeksempler blir ikke nevnt. Når det gjelder likhet for hva den enkelte kommune velger å kontrollere så eksisterer det ikke noen krav fra staten, som fylkesmanns- etaten er den lokale utøver av, om hva det skal føres kommunalt internkontroll over ut fra Rammeplanen for barnehager. Kommunene står da helt fritt i å velge temaer for kontroll. Det kan gjøre at ulike temaer kommer i fokus i de ulike kommuner.

«Fra fylkesmanns- etaten har vi nå kun mandat til å kontrollere at kommunene utfører sine internkontroller. Hva den enkelte kommune velger som temaer de vil føre tilsyn med er opp til den enkelte kommune.

«Jeg har kjennskap til en kommune hvor internkontroll temaene også dreier seg om barnas sosiale kompetansebygging i henhold til rammeplanen.» «Barnehagene i denne kommunen ble oppfordret til bruk av veilederen angående mobbeforebygging» (F/U)

Etatenes underliggende ønske om likhet er det ikke lovverk og mandat for å gjennomføre. Det blir kun en positiv oppfordring til kommunenivå og barnehager om aktivt å gjøre bruk av veilederen for det mobbeforebyggende arbeid.

Motivasjon og entusiasme som drivkraft

Entusiasme og engasjement i mobbeforebyggende arbeid var tydelig å spore hos de enkelte informantene som arbeidet innen det mobbeforebyggende arbeid på de ulike samfunnsnivå. De har ikke lovmessig mandat for å kunne kontrollere at barnehagene tok de distribuerte veiledere i bruk, men iver og glød for viktigheten av arbeidet var tydelig. Også på barnehage nivå, var det entusiasme i å kunne vise frem en virksomhetsplan som inkluderte mobbeplan, vedlegg for personalets selvevaluering og strategier for sosialkompetansefokus for barna. Dette var fra barnehagen hvor mobbedefinisjon var akseptert og i aktiv bruk. Innsatsvilje og tro på betydningen av mobbeforebyggende arbeid var tydelig uttrykt på de ulike samfunnsnivå samt i den ene barnehagen. Egen engasjement i psykososial miljøsikring og forbedring for barnehagebarn kom frem som en drivkraft for dette på mange nivå.

6.2 Observasjon

Det ble foretatt en observasjons studie av en strukturert pedagogisk veilednings time. Denne timen var del av det mobbeforebyggende arbeid denne barnehagen drev. Gjennomføring av denne type pedagogikk var skrevet i mobbeplanen til denne barnehagen. Opplegget var fra et nasjonalt anerkjent mobbeforebyggende program, laget for barnehage pedagogikk (Helsedirektoratet 2010). Formålet for pedagogikken

ved denne timen var å gi barna kjennskap til følelser i forhold utestengning og inkludering i barnehagemiljøet. Det var de eldste barna, fire og femåringene som deltok i denne pedagogikken. Det var tolv barn i rommet. De ble delt inn i grupper på tre og tre. Den pedagogiske formen bestod i å veilede barna gjennom ulike rollespill senarioer. Barna fikk korte klare instruksjoner om hvilken rolle de skulle innta og hva rollen innebar. Det kunne observeres at barna hadde deltatt i denne form for undervisning tidligere. De utførte sine roller med konsentrert iver. Det var korte rollespill som omhandlet både inkludering og ekskludering. Etter utført rollespill ble barna utspurt av pedagog hvordan de ulike situasjonene føltes. Barna gav klare tydelige tilbakemeldinger. Rollene ble byttet om så alle fikk utprøve de ulike rollene. Barna gav personlig valgte utsagn når de ble utspurt om hvordan de ulike rollene føltes, de gjentok ikke bare hverandres utsagn. Gjennom denne verbaliseringen og aktive deltagelse kan barnas evne til også verbalisere ekteføyte følelser i en reell utestengnings situasjon, føle seg i stand til å si fra til en voksen bli oppnådd. Programmets listede mål satt som: Økning av barns evne til å: 1) forstå egne og andres følelser, 2) ta andres perspektiv og 3) vise medfølelse og omtanke for andre (Helsedirektoratet 2010) Programmet er laget for både skoler og barnehager. Helsedirektoratet (2010) viser til at opplegget utprøvd i skoler har ved evaluering gitt gode resultat, dersom de anbefalte implementeringsstrategiene ved å forankre opplegget på skolenivå over tid er fulgt opp. Det finners ikke lignende evaluering for barnehagebruk, så langt, selv om det er laget også for bruk i barnehager.

I denne pedagogiske timen lærte disse barna med praktisk utprøving, å kjenne på følelsen av utestengning og hvordan gi tilbakemelding på det å bli utestengt. Målet var her at barna skal være bevist på at følelser kan uttrykkes med ord og at gjentatte utestengningssituasjoner ikke er ok. Da er det riktig å si ifra var beskjeden i denne kursmodulen. Disse barna har mulighet til å bringe denne innsikt, at blir jeg utestengt flere ganger og det ikke føles bra så sier jeg ifra til en voksen, med seg inn i skolemiljøet. Barn med denne kunnskapen har den ut fra barnehagens satsing på mobbforebyggende arbeid.

6.3 Dokument analyse

De fire ulike dokumenter informantene henviste til som førende dokumenter, innen det mobbforebyggende arbeidet på ulike samfunnsnivå, vil i denne dokumentoversikten bli kort vurdert ut fra deres betydning for psykososialt miljø fokus i barnehage. Dokumentene vil så bli diskutert ut fra studiets formål.

Tabell 2. Dokument oversikt

Dokument	Fokus	Dokument type/forfatter av dokument	Betydning for psykososialt miljøfokus i barnehage
Helse, miljø og trivsel i barnehagen	Miljørettet helsevern i barnehagen	Sosial og helsedirektoratet	Fysisk miljø fokus Utydelige psykososiale krav
Varsling om kommunalt tilsyn i barnehagen	Årsplaner; Riktig antall ansatte, oppfylte fysiske krav inne og ut område og barns medvirkning	Kommunen ved Oppvekstsektor	Kun medvirkning, Ikke sosial handlingsplan
Samarbeid og sammenheng Barnehage-Skole	Barnets ressurser og hvor det pedagogisk trengs støtte	Dokument for all overgangssamtale barnehage – skole Kommunen ved Oppvekst sektor	Kun område for beskriving av generell sosial kompetanse
Virksomhets plan og Mobbeplan for en Barnehage	Sosialkompetanse, mobbe forebygging og tiltaksplan	Innovativ til mobbeforebyggende - plan/Enhetsleder	Konkret forebyggende tiltak og en Mobbe plan tilknyttet virksomhetsplanen

Virksomhetsplanen og den medfølgende mobbeplanen fra en av barnehagene var laget på eget initiativ av ledelsen i denne barnehagen. Virksomhetsplanen hadde tydelig struktur og ansvarsfordeling. Mobbeplanen var strukturert med definisjon av mobbing først i planen. Her var det referert til Olweus (1996) mobbedefinisjon, men planlagt ondskapsfull handling var utelatt, så definisjonen brukt var mer lik Pettersens (1997) definisjon der intensjon om å skade er utelatt. Planen inneholdt deretter informasjon til foreldre, et forebyggende program og en handlingsplan.

De forbyggende tiltakene var samlet i tre kategorier; Pedagogikk for barna, miljøtiltak og de ansattes rolle og ansvar. Det forebyggende programmet har som mål å styrke barnas sosiale kompetanse og skape respekt og trygghet i miljøet. Konkret blir det i den pedagogiske opplæringen for aldersgruppen tre til fem år, iverksatt rollespill for å utvikle barnas evne til å vise empati (Pettersen 1997). Observasjonsstudiet for denne oppgaven var en slik pedagogisk situasjon og vil bli ytterligere beskrevet. Miljøtiltak beskrevet i planen bestod i å gi barna mulighet til samtaler om trivsel i hverdagen, skjerme barnas lek og lage samspillsregler og ordensregler med positive fortegn sammen med barna. Et lekskjema for kartlegging og dokumentasjon før den årlige foreldresamtalen var inkludert i mobbeplandokumentet.

De ansattes rolle og ansvar var tydelig beskrevet ved aktiv til stede værelse, bevisste rollemodeller og krav om å være tidlig ute med samtale både til offer og utøvere hvis mobbing var observert. Her er det en klar bruk av ordet mobbing. Fenomenet ble som sagt i starten av dokumentet definert for å beskrive hva som er situasjonen for offeret, (Olweus definisjon blir sitert) også brukt i generell form; omtaler også mobber, i selve dokumentet.

Hva er mobbing? Mobbing er når en person gjentatte ganger over en viss tid blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer. Det er en viss ubalanse i styrkeforholdet. Den som blir utsatt for den negative handlingene har problemer med å forsvare seg og er ofte hjelpeløs ovenfor den eller dem som plager han eller henne.

Dan Olweus.

(Kilde: Dokument fra Barnehage A)

Er denne måten å bruke Olweus definisjonsbeskrivelse, hvordan det er for offeret, uten å behøve å fokusere på den delen av hans definisjon som innehar at mobberen mobber ut fra en planlagt handling en diplomatisk måte å introdusere gradvis i barnehagemiljøet den definisjonen som brukes i skolemiljøet i samme kommune?

Et kartleggingsskjema, brukt flere ganger i året, for ansattes bevisstgjøring av egne holdninger og følelser til det enkelte barn var et av de verktøyene som var listet under tiltakene i mobbeplanen. Dokument for all overgangssamtale for fem/ seksåringene fra barnehage til skole er utviklet av Oppvekstsektoren og sent ut til obligatorisk bruk ved barnehage skole overgangssamtale. I dokumentet finnes det ingen spesifiserte punkt for beskrivelse av sosial kompetanse eller hvordan barnet har trivdes i barnehage, kun et område hvor barnehagepersonell ut fra egen definisjon kan skrive om barnets sosiale kompetanse.

Oppvekstsektoren i kommunen har intern kontroll med alle sine barnehager og sender på forhånd ut en standard dokument for varsling om tilsyn. Dette dokumentet beskriver tilsynets form og hva som er fokuset. Det ble ikke etterspurt sosial kompetansebygging, mobbeforebyggende arbeid eller mobbe beredskaps plan. Kommunens miljørettede helsevern skal nå føre tilsyn med miljø og helse i barnehagen på lik linje med tilsynet de

fører i grunnskolen. Dokumentasjon for hva som kan etterspørres i barnehager går på det fysiske miljøet. Det psykososiale miljøet blir nevnt, men ikke konkret, så det kan ikke etterspørres.

6.4 Sammenfatning av analysen

To hovedområder kom frem i analysen av empirien i forhold til spørsmålsstillingen: Kan foreldre føle seg trygge på at barnets psykososiale helse i forhold til mobbing blir vurdert og rapportert til dem fra barnehageinstitusjonen?

1. Samfunnsinstansenes støttende og kontrollerende evne til å påvirke likhet og kvalitet i enhver barnehage.
2. Evnen til å se mobbing i miljøet. Nøkkelord i dette temaet er: følelser, valg av definisjon og tolkning av definisjon, kan barnet si ifra, drøfting av mobbeproblematikk i avdelingen, oppmerksomhet på egne følelser ovenfor gitte barn, mobbeforebyggende arbeid inkludert i barnehageavdelingens årsplan

Disse to hovedområdene vil bli emnene i diskusjonen.

7.0 DISKUSJON

I diskusjonen vil studiets problemstilling drøftes i forhold til den teoretiske og konseptuelle ramme og de empiriske data som kom frem i studiet.

Formålet med studiet er å få innsikt i hvordan bruken av fenomenet mobbing i det økologiske samfunnssystemet rundt et barn i barnehage kan influere hvordan barnet opplever trivsel i barnehagen. I diskusjonen vil resultatene ses opp mot de to forskningsspørsmålene og relevant teori og empiri. Da formålet for studiet er sett ut fra folkehelsearbeid vil selve disposisjonen for diskusjonen her være ordnet ut fra folkehelsearbeidets samfunnssirkler.

Selve forskningsspørsmålet er meget jordnært og folkelig formulert:

Kan foreldre føle seg trygge på at barnets psykososiale helse; i forhold til mobbing blir vurdert og rapportert til dem fra barnehageinstitusjonen?

Dette vil her bli drøftet ut fra folkehelsearbeidets konseptuelle ramme adoptert inn i Bronfenbrenners fire interaktive teoretiske samfunnsnivåsirkler som påvirker et barns utvikling (Figur 1). Macro-, Exo-, Meso- og Micro- system som her representerer: utdanningsdirektoratet, fylkesmannsetaten, kommunen og foreldrene rundt individet, barnehagebarnet.

Ved sammenfatning av empiriens analyse fremsto to hovedområder, for å kunne svare på problemstillingen. Av disse to hovedområdene var et på systemnivå og et på individ eller gruppens evne nivå. Samfunnsinstansene støttende og kontrollerende evne til å gi likhet og kvalitet i enhver barnehage vil først bli drøftet.

7.1 Samfunn instansenes støttende og kontrollerende evne til å påvirke likhet og kvalitet i enhver barnehage.

Macro nivå:

Det ytterste samfunnsnivået Macro – systemet, her den lovgivende statlige myndighet, kunnskapsdepartementet og utdanningsdirektoratet setter landets lovgivende rammer for arbeid med mobbeforebygging i barnehager. Kunnskapsdepartementet arbeider med barnehageloven; i Meld. St. 24 (2012-2013) *Framtidens barnehage* behandles forslagene fra NOU 2012:1. Meldingen varsler at reguleringen av det fysiske og psykososiale miljøet i barnehagen vil utredes i forbindelse med gjennomgang av barnehageloven. Informanten fra utdanningsdirektoratet hadde en positiv visjon om at lovendringene anbefalt i NOU 2012 ville bli iverksatt, men at tidsplanen var skjøvet ut i tid med cirka tre år. NOU 2012 anbefaler i store trekk at barnehagesektoren får liknende

lovverk som grunnskolebarna har i forhold til psykosomatiske helse. Utdanningsdirektoratet konstruerer og gir ut veiledere til lovverket. Informanten fra Utdanningsdirektoratet bekreftet at veilederen: *Barns trivsel – voksnes ansvar. Forebyggende arbeid mot mobbing starter i barnehagen* (2012), er sent til alle kommuner og barnehager med håp om at veilederen vil være til nytte og inspirasjon. Utdanningsdirektoratet har altså fokus på lik distribuering av deres utviklede veiledere til alle barnehager. Denne veilederen (obid.s1) stipulerer klart at den ikke er forpliktende. Dette kan tolkes som at Utdanningsdirektoratet her ikke har mandat til å pålegge at veilederen blir brukt i utvikling av den enkeltes barnehages virksomhetsplan. Virksomhetsplanen må skrives ut fra Rammeplan for barnehager (2006). I Ramme – planen (2006) er det heller ikke, konkret stipulert noe i forhold til barnets psykososiale miljø. Det finnes to setninger hvor mobbing er nevnt og da kun i generelle former: «Barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering og mobbing» (Kunnskapsdepartementet 2006, s.7) og «Barnehagen skal fremme positive handlinger som motvirker avvísning, mobbing og vold (obid. s. 18). Norsk utredning for ny barnehagelov (NOU 2012) slår fast at det i dag ikke gis noen konkret rettslig plikt i medhold av barnehageloven til å ha et godt barnehagemiljø (obid. s. 196). Veilederen til loven er dermed kun et dokument med gode tips og råd som ledere i barnehagen kan velge å ta hensyn til i produksjonen av virksomhetsplanen for den enkelte barnehage. Informant på macro nivå må holde seg til positive utsagn for konkret fast struktur finnes ikke i deres mandat. For å implementere veilederen bruker Utdanningsdirektoratet hjelp fra fylkesmennene. Fylkesmannsetaten er på det regionale plan, ett nivå ned fra det sentralt lokaliserte Utdanningsdirektoratet.

Exo- nivå:

På exo- systemnivå har fylkesmannsetaten oppgaven med å bidra til implementering av veilederen. Bidraget fra fylkesmannsetaten består i følge informanten av å løfte temaet på samlinger i fylkesmannsetatens regi. Den kontrollerende funksjon Fylkesmannsetaten har overfor neste ledd, det kommunale, meso- systemnivå, er kun å kunne kontrollere at kommunen utfører internkontroller. Fylkesmannen mistet sin hjemmel til å kunne føre tilsyn med den enkelte barnehage ved inntredelse av ny barnehagelov i 2006.

Hva den enkelte kommune velger som tema å ta internkontroll på har ikke fylkesmannsetaten mandat til å bestemme. Den enkelte kommune står fritt til å bestemme hvilke emner de vil velge, ut fra Rammeplanen (2006), å ta internkontroll av barnehagens virksomhetsplan på. I følge informant på exo system nivå kan det forekomme at den kommunale internkontrollen velger å kontrollere sine barnehagers virksomhetsplan også i forhold til barnas sosiale kompetansebygging emne fra Rammeplanen (2006). I de tilfeller kan de anbefale bruk av veilederen for mobbeforebyggende arbeide (Kunnskapsdepartementet 2006). Fylkesmannsetaten har med andre ord ikke mandat til å kreve likhet, eller at det er fokus på det mobbeforebyggende arbeide i barnehagene i sin region. Fylkesmannsetaten blir en motivator som i følge informant «løfter» nye ressurser, som veilederen for mobbeforebyggende arbeid, i samlinger etaten arrangerer for kommunene sine. Exo nivået er med andre ord også kun støttende med faglige ressurser. En rapport fra en

spørreundersøkelse foretatt av fylkesmannsetaten, i et fylke i midt Norge, gav kommunene uttrykk for et ønske om sterkere føringer fra Fylkesmannen på hva kommunen bør ha tilsyn på i barnehagene hvert år (Fylkesmannen 2014). I denne rapporten fremgikk det en beklagelse på at det fra dette nivået er det ikke mandat til å pålegge kommunen kontroll av bestemte emner, med det formål at barnehagene gjennom kommunens internkontroll kunne bli strukturert til større likhet.

Meso nivå:

Kommunen på Meso - system nivå kan få veiledning av fylkesmannsnivå, og kan velge å fokusere på barnas sosiale kompetansebygging og mobbeforebyggende arbeid ved internkontroll av sine barnehager eller det kan velges bort. I fylkesmannsrapporten (2014) rapporterte kommunene at dobbeltrollen de innehar ved å skulle føre tilsyn med egne barnehager oppleves som en stor utfordring. Kommunen, i studiet, som intern kontrollinstans velger temaer hvert fjerde år, da det i følge informanten tok fire år for å få kontrollert alle barnehagene. Dette kan gi grunnlag for ulikhet barnehagene i mellom også på grunn av skjevhet i tid for kontroll. Det kommunale kontrollorgan fra helse og miljørettet helsevern har ikke lov hjemmel til og etterspør sosial handlingsplan og mobbe forebyggende plan fra barnehager slik de kan med hjemmel i lov innen grunnskolen (NOU 2012). Konklusjon på samfunns etatenes støttende og kontrollerende evne til å påvirke likhet og kvalitet i barnehagene vil være å si at den kontrollerende evnen er svak. Den fagligstøttende funksjonen gjennom distribuering av veiledere og faglig informasjons blir utført til barnehagene fra alle tre ytre samfunnsnivå rundt barnehagen.

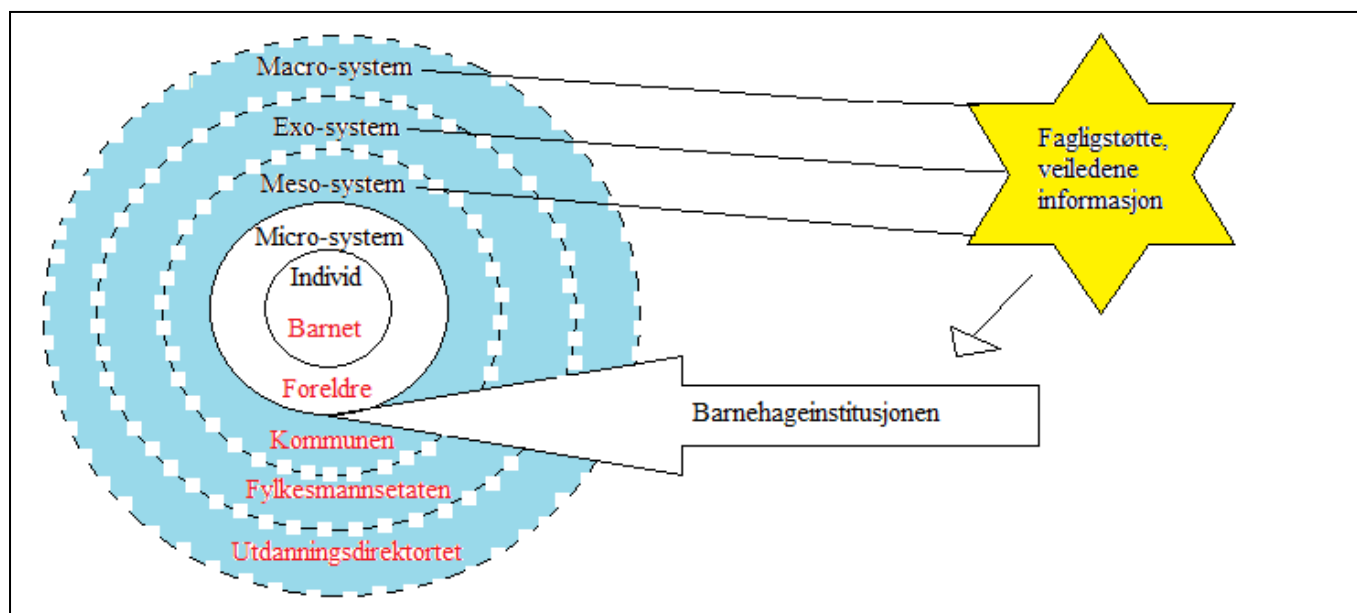

Fig. 2 Illustrasjon av samfunnssystemenes svake evne til å påvirke barnehagen gjennom kontroll og lovverk og fokuseringen på faglig støtte fra alle tre samfunnssystemene til barnehageinstitusjonen.

7.2 Evnen til å se mobbing i miljøet.

I den nære delen av samfunnssystemet, rundt barnet, som barnehage personell utgjør, kan ulike definisjoner av begrepet mobbing få konsekvenser på hva som sees av mobbing i barnehagemiljøet og dermed og rapportering av mobbing.

Det vil her fokuseres på personalets forståelse og bruk av fenomenet mobbing i barnehage på bakgrunn av ulikheten som kom frem i empirien. Betydningen av at det eksisterer rutiner, systemer for vurdering og rapportering av barnets psykososiale miljø for å verne og forebygge for individet i barnehagen, vurderes samt hva som kan styrke det enkelte barn i dets egenbeskyttelse.

Betydning av valg av definisjon

Ulik definisjon av begrepet mobbing kan føre til ulik evne til å kunne se og tolke hva som er mobbing i barnehagemiljøet (Pettersen 1997). Mobbing i form av den mer stille ekskluderende typen som ikke er så synlig i miljøet, kan gå uoppdaget hen eller ikke bli tolket som mobbing da den type mobbing ikke er med i de ansattes forståelse av begrepet mobbing (Olweus 1992). Bruker de ansatte ulike typer definisjoner kan det være rom for underrapportering av mobbing (Knutsen, Kampmann & Lehrmann 2007). Informantene fra en barnehage gav uttrykk for at de helst ikke brukte ordformen mobbing. Ordformen erting var foretrukket. Dette var samme barnehage hvor informantene fortalte om undersøkelse og funn av mobbing etter at foreldre hadde tatt initiativ og etterspurt granskning av miljøet på bakgrunn av hva de tydet som sitt barns mistrivsel. Her bekrefter empirien underrapportering av mobbing.

Begrepet mobbing brukt i forhold til små barn under grunnskolealder var følelsesladet for en rekke informanter. De valgte ulike definisjoner og beskrivelser for fenomenet. Dette er også dokumenter av undervisningsdepartementet (2013) i en landsdekkende spørreundersøkelse blant pedagogiske ledere for barnehager. Selv den barnehagen hvor Olweus (1992) definisjon av mobbing var tatt i bruk, viste dokument granskningen at området med intensjon til ondskapsfull handling ble omgått. Dette fortalte informanten var ut fra den undervisningen og bruk av Olweus definisjon som kommunens kurs for barnehageansatte hadde brukt. Dette kan tolkes som kommunalt personale, under arbeid med å introdusere tanken om forebygging av mobbing i barnehage, velger å gå meget forsiktig og diplomatisk frem. Det har valgt Olweus (1996) definisjon, men fokuserer på å bruke hans beskrivende definisjon av offeret. Det unnlates å provosere ved at ordene, « planlagt og med hensikt påfører en annen person skade» er utelatt i denne beskrivelsen. Bruk av denne vinklingen, som er mer i tråd med Pettersens (1997) definisjon, er det muligens lettere å få innpass med tanken om at mobbing skjer i barnehagemiljøet. Her brukes også den beskrivende definisjon av mobber (Olweus 1996) og i tillegg legges det til en beskrivelse av adferd hos mobber. Denne adferds beskrivelse omfatter både aggressiv type og den stille ekskluderende. Informantene fra barnehagen der de hadde brukt den lærte definisjonen i sitt vedlegg til sin

virksomhetsplan refererte konsekvent til Olweus definisjon. Men de unnlot å beskrive mobber som en som hadde en plan for å skade et offer. Det kan tolkes som at disse informantene ser aktivt etter mobbing i miljøet. De bruker Olweus som referanse og henviser til hans beskrivelser uten å ta i bruk selve definisjonen hans av en mobber. De unnlater også med andre ord å ta med planlagt handling med hensikt å skade, som er inkludert i selve definisjonen av Olweus som brukes i grunnskolen (ibid.).

Struktur i det mobbeforebyggende arbeid

Struktur og dokumentasjon for gjennomføring av det mobbeforebyggende arbeid i barnehagens virksomhetsplan, viser eksempel fra en av barnehagene, kan gi den konstante og fokuserte samkjøring av emnet mobbing i barnehagen som personalet trenger (Knutsen, Kampmann & Lehrmann 2007).

Informantene fra barnehagen som hadde mobbeforebyggende arbeid dokumentert, presentere som meget trygge i sin bruk av begrepet mobbing. De hadde de mobbeforebyggende arbeid nedskrevet i virksomhetsplanen i tiltaksform, som i et års- hjul. Inkludert som et vedlegg var en mobbeplan med direkte tiltak for forebygging og håndtering av mobbing i barnehagemiljøet. Dette medførte i praksis at diskusjon rundt det mobbeforebyggende arbeid var jevnlig tatt opp på avdelingsmøtene i barnehagen. Lee (2006) fant at hvis barnehagen som institusjon i utgangspunktet har samme definisjon, men bruk og diskusjon rundt definisjonen ikke er planmessig og strukturert, og får derfor lite fokus blant de ansatte i barnehager, kan dette medføre ulik tolking og forståelse av en definisjon og igjen ulik rapportering av mobbing blant ansatte som observerer samme barnegruppe. I den barnehagen der mobbing ble diskutert ved avdelingsmøtene ble også miljøgranskning omtalt som noe lærerikt av informantene.

Evnen til å kunne være observant i et miljø som en person er en subjektiv del av, krever egeninnsikt. Drugli & Undheim (2012) fant at personalets samspill med det enkelte barn kan variere og det er derfor viktig med fokus på disse interaksjoner når det arbeides forebyggende for at barn skal ha høy trivsel i barnehagen. Egengranskning, «følelses kartlegging», hvordan den enkelte ansatte mente de hadde kjemi med de enkelte barn var også planmessig utført og del av bevisstgjøring rundt egne holdninger for å kunne observere miljøet i barnehagen mer bevisst var del av det strukturerte mobbeforebyggende-arbeidet i en av barnehagene. Også struktur og plan rundt pedagogikken for å veilede barnet i evnen til å si ifra til voksne når de følte seg mobbet, var implementert i dokumentasjonen i den ene barnehagen.

Barnets evne til å si ifra om mobbing

Barnet i barnehagesituasjonen kan være i tvil om hva begrepet mobbing betyr, slik informanten fra en barnehage refererte til. I empiri som kom frem fra en overgangssituasjon barnehage/skole, hadde barnehagebarna vært på skolebesøk og lært ordet mobbing, men ikke fått oppfølging av hva som kunne ligge i begrepet. Informanten fra denne barnehagen utdypet ikke om dette ble fulgt opp i barnehagen. Den gjeldende barnehage hadde ikke mobbeforebyggende plan i virksomhetsplanen for barnehagen. Dette i kontrast til barnehagen hvor mobbeforebygging, har inkludert en

pedagogisk plan som en del av virksomhetsplanen. Observasjons studie av denne pedagogikken, utsnitt av det nasjonalt anerkjente mobbeforebyggende program, ga gjenkjennelse når informant fra den observerte barnehage, på oppfølgingsintervjuet, gjenfortalte en historie angående mobbing, stille utestengning hvor, barnet selv var informativ til personalet om hva det følte i situasjonen. Dette kan tolkes som en bekreftelse på at programmets mål for sekundærforebyggende effekt var på plass for dette barnet (Helsedirektoratet 2010).

Ulikheten for hva barnet har av kunnskap om hva mobbing betyr og hvordan si ifra som denne studie fant kan ikke sies å være i tråd med Stortingsmelding 24. (2012 – 2013 s.3) der det skrives at: *En god kvalitets barnehage kan gi alle barn like muligheter og bidra til å utjevne sosiale ulikheter.. og Å bidra til at alle barn får en god start i livet, er det viktigste vi kan gjøre som samfunn.*

Individet, barnet har på bakgrunn av ulike valgte prioriteringsområder i den enkelte barnehage, ulike forutsetninger til å kunne forstå og si ifra til voksne i sitt nærmiljø hvis de føler seg mobbet.

Evnen for barnehagepersonell til å se mobbing i miljøet er avhengig av flere faktorer som nevnt tidligere. I tillegg må mobbebegrepets følelsesmessige ladning tas med i vurderingen. Dette har historisk sett vært et følelsesladet begrep ved introduksjon i barnehage (Pettersen 1997) og kan til en viss grad sies å være det fremdeles. Følelser avgjør til en viss grad valg av mobbedefinisjon. Barnehagepersonalets valg av hvor omfattende definisjon de aksepterer for bruk i sitt barnehagemiljø, kan sees å være utslagsgivende for deres motivasjon til å innhente informasjon angående mobbeforebyggende arbeid.

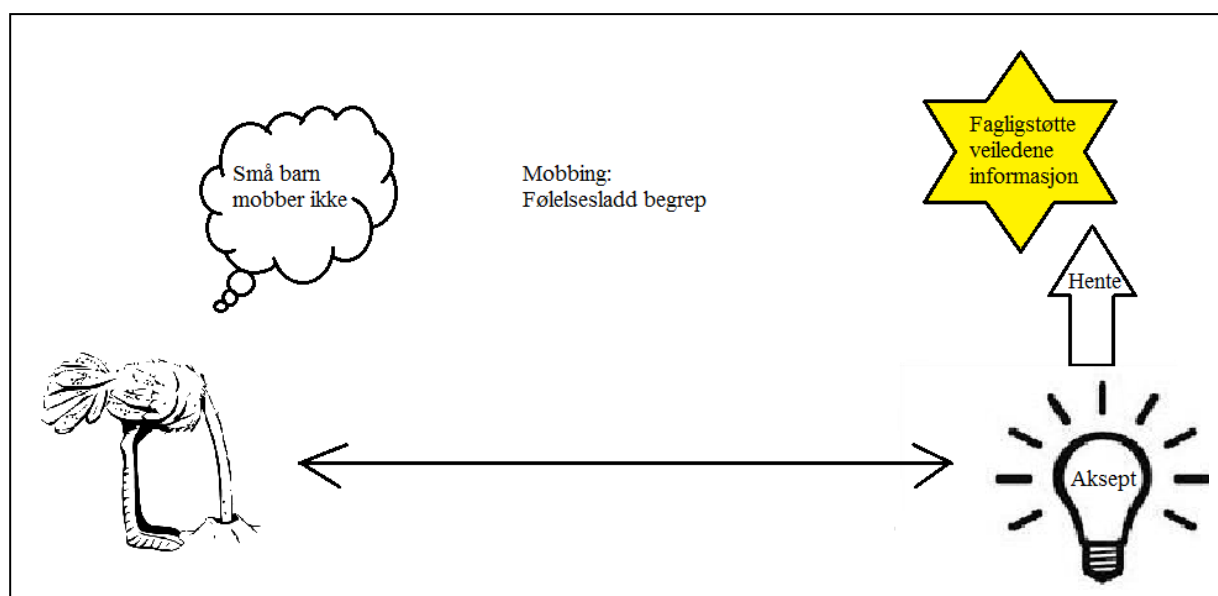

Fig 3. Spektrum av mobbedefinisjoner.

Spektrumet for bruken av mobbebegrepet går fra å utelukke bruken av begrepet, kun bruke begrepet erting (Høyby 2002), til å ta i bruk en omfattende definisjon som Pettersen (1997) eller Olweus (1996). Der hvor omfattende definisjon er akseptert hentes informasjon og fagstøtte som de ytre samfunnssystemene tilbyr.

7.3 Metodens kvalitet, validitet og reliabilitet

Forskningsresultatets troverdighet, reliabilitet, behandles ofte i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres eller om informanten vil endre sine svar i et intervju med en annen forsker (Kvale & Brinkman 2010).

Utgangspunktet for intervjuene var to barnehager der det ble foretatt semi strukturelle induktive intervjuer med barnehageansatte og barnehageledere for å få tak i deres perspektiv på fenomenet. Intervjuguiden var strukturert med få, men åpne kortfattede spørsmål for å kunne innhente informantens fortellerhistorie. Den kvalitative tilnærmingen tillot også en «emergent design» prosessutvikling. Tilnærmingen betyr at analysen starter med en gang og pågår gjennom hele forskningsprosessen (Nilssen 2012). Guiden var strukturert til en viss grad for å kunne stille like spørsmål i hver av barnehagene og gi rom for intuitive oppfølgingsspørsmål for å kunne få dybdeforståelse og bekreftelse på forståelse av historien. Her er der rom for bias da forfatteren har vanskelig for helt å legge sin forforståelse bort (Nilssen 2012). Bruk av sin forkunnskap i intervjusituasjonen blant annet ved nødvendige klargjørende spørsmål og de intuitive spørsmål som kommer fra forfatteren som en deltager i kommunikasjonsprosessen (Kvale & Brinkman 2010) er vanskelig å forhindre. I denne intervju prosessen var det viktig å være bevisst på å unngå å stille ledende spørsmål. Nøye transkribering av disse intervjuene og høynet bevissthet angående egen forforståelse var viktig for kvaliteten (Kvale & Brinkman 2010). Data ble transkribert etter førstegangsintervjuet av forfatter. Oppfølgingsintervju ble foretatt for å kontrollere at forståelsen fra førstegangsintervju og dokumentasjonsgranskningen var den informantene hadde ment å gi.

Validitet, i begrepets vide bruk innen kvalitativ forskning etterspør om valgte metode undersøker det den er ment å undersøke. I dette studiet ble to barnehager strategisk utvalgt på bakgrunn av høy deltagelse og lav deltagelse av personell ved ikke obligatoriske mobbeforebyggende kurs holdt i kommunal regi. Ut fra metoden fenomenografi vektlegges det at informantene har ulike bakgrunn i det fenomenet som studeres, for å kunne ha mulighet til å få frem variasjoner i hvordan informantene oppfatter begrepet (Alexandersson 2003). Variasjonene av bruk og definisjon av fenomenet mobbing var utgangspunktet for hva studiet var ment å undersøke. Trianguleringen som ble benyttet som strategi i denne studie, ble valgt for å kunne belyse spørsmålsstillingen fra ulike vinkler samt gi en bedre validitet til funnene (Robson 2002).

7.4 Studiets anvendbarhet og generaliserbart

Studiet bygger på en kvalitativ metode med et lite utvalg av strategisk utvalgte informanter og kan på bakgrunn av dette vanskelig generaliseres (Kvale & Brinkman 2010). Utvalget ble foretatt av forfatter på bakgrunn av anbefaling fra prosjektledelsen av et omfattende mobbeprosjekt i kommunen. Dette kan være en bias i forhold til utvalg, men forfatter var avhengig av et utvalg basert på ulikhet (Alexandersson 2003).

Resultatene peker imidlertid på ulikheter i bruk av mobbe fenomenet samsvarende med hva Undervisningsdepartementet (2013) rapporterte ved å gjøre en enkel undersøkelse blant landets pedagogiske enhetsleder for barnehager i Norge. Malterud (2003) beskriver overførbarhet i studier som at den kunnskap og de begrep som har fremkommet kan overføres til liknende situasjoner. Likende situasjoner kan her være ulikhetene funnet mellom barnehagene generelt i den studerte kommune (Nordahl et al. 2014). Med andre ord kan studiet være et mulig bidrag til vurdering av forklarings - bakgrunn for ulikheten mellom også andre barnehager angående dette emnet. For strukturene som formidler veiledende informasjon til barnehageinstitusjonene er muligheten av at opptak av deres informasjon, er styrt av følelser i forhold til mobbedefinisjonen en vinkling det kunne være nyttig å ta med i planlegging av informasjons veiledning.

Størst ønsket anvendbarhet av denne studie kunne en muligens få blant de ansatte som er med i folkehelsearbeidet i samfunns strukturer angående mobbeproblematikk i barnehagen: Økt bevissthet om at manglende struktur og lovverk kan føre til ulikt fokus på mobbeproblematikken i barnehager. Egentlig et praktisk eksempel på hva Norges offentlige utredning (NOU 2012) sier om behovet for sterkere struktur og lovverk for barnehageinstitusjonene. Dette er kun en ønsket verdi av studie, da studiets lille materiale gjør overførselsverdien svært usikker.

7.5 Videre forskning

Det ville vært interessant med en liknende studie, med større materiale, utført som sammen liknings studie i Danmark, Sverige og Norge da disse landene har lovfestet rett til barnehageplass for ett til femårige barn (NOU 2012) og har all tre en høy barnehagedekning. Hvordan fungerer Sveriges og Danmarks folkehelsearbeid, i forhold til mobbing i barnehage, fra lovgivning ned til strukturer i den enkelte barnehage som kan få implikasjoner for trivselen til det enkelte barn. Dette ville være spesielt interessant på bakgrunn av at disse to landene allerede har lovgivninger som med større kraft enn den norske kan hevde barnehagebarns rett til et godt psykososialt miljø (NOU 2012).

En oppfølgingsstudie noen år etter en eventuell endring av den nåværende norske barnehageloven og da muligens i ulike kommuner hvis en ny lov angående psykososiale forhold i barnehagen.

8.0 KONKLUSJON

Denne studies utgangspunkt var i ulikheter mellom barnehagers nyttelesgjørelse av kommunens kurstilbud i forhold til mobbeforebyggende arbeid i barnehagen. Studien viser at mobbebegrepet er et følelsesladet begrep i forhold til å beskrive barnehagebarns adferd. Følelser styrer muligens hvordan begrepet blir valgt brukt i barnehagesettingen. Hvordan begrepet er tatt i bruk kan se ut til å få følger for nyttelesgjørelsen av den informasjon og faglig veiledning de eksterne samfunnssystemene tilbyr. De eksterne samfunnssystemene har svakt mandat som kontrollerende og styrende organ ovenfor barnehageinstitusjonen. Det kan derfor bli mye opp til ledelsen i den enkelte barnehage om de henter inn informasjon og veiledning for å strukturere det mobbeforebyggende arbeid og nedfelle dette i virksomhetsplanen for barnehagen.

For å oppnå barnehagelovens formål med kvalitetsbarnehager som fremmer god sosial kompetanse, likhet og sosial utjevning (Kunnskapsdepartementet 2006) kan dette studiet peke på at en mer konkret lovgivning, som grunnskolen har, kunne virke støttende. At en som foreldre kunne stole på at enhver barnehage hadde klare strukturer, policy og sosial handlingsplan og at kommunen som kontrollinstans hadde lovverk for jevnlig å kunne etterspørre dokumentasjon slik at fokuset i enhver barnehage var konstant med tanke på å fremme barnets psykososiale helse og forebygge mobbing. Mobbing og små barn kan være et føles ladet område som kan gi utslag i at ulike definisjoner med ulik alvorlighetsgrad kan bli valgt av enkeltindivider hvis det ikke er strukturelle forhold og samlet diskusjon om fenomenet. Ulik bruk av begrepet mobbing kan føre til ulik oppdagelse og rapportering av mobbing fra det psykososiale barnehagemiljø. Blir lovgivning styrket ved eventuell ny lovgivning (NOU 2012) lik grunnskolens, kan sosial og miljørettet helsevern i kommunen etterspør mobbeplan inkludert i virksomhetsplanen og sosial handlingsplan. Ved at det blir krav om dokumentasjon angående det psykososiale miljø i barnehagen økes fokuset på dette området. Kan dette fokuset fra helseinnsatsen i kommunen, muligens motivere Oppvekst sektoren, kommunens intern- kontroll, i å sette barns sosialkompetanebygging som et obligatorisk emne de må velge å etterspørre når de velger emner for den årlige interne kontrollen av barnehagesektoren? Den ulikheten mellom barnehagene angående mobbeforebyggende arbeid funnet i studie og utslag det kan gi i hva som ses av mobbing i miljøet (Nordahl et. al.2014) kan muligens utjevnes noe ved sterkere føringer her. Forandring på Fylkesmannens mandat er ikke inkludert i den offentlige utredningen for lovendringsforslaget (NOU 2012). Endringer i barnehageloven, ny Rammeplan for barnehagene må inneholde en sterkere lovformulering skal foreldrene kunne ha klagerett til fylkesmannsetaten, på lik linje med den rett grunnskolens foreldre har. Blir dette folkehelsearbeidet foretatt angående mobbeforebygging kan muligens foreldre føle seg tryggere på likhet fra barnehage til barnehage, større sannsynlighet for at det arbeides konstant med mobbe forebygging og at det blir rapportert til dem, skulle det skje deres barn.

ETTERORD

Prosjektleder for den nasjonalt støttede mobbeundersøkelsen i kommunen ønsket meg hjertelig velkommen til å bidra med et folkehelseperspektiv på fenomenet mobbing i barnehagen. Da det som finnes av studier angående mobbing i barnehagen er i stor grad fra pedagogisk eller psykologisk felt med et fokus på individer. Det har vært utrolig positivt og inspirerende å ha kontakt med lederen for denne større undersøkelsen for å kunne få kontakt med fagmiljøet og gjennom det utvikle denne folkehelsevinklingen på fenomenet mobbing i barnehagen. Kommunale, fylkesmannsetaten og statlige instanser var alle åpne i å dele informasjon og raske til å foreslå andre ressursinstanser. Dette var en meget god hjelp i emergent design prosessen angående folkehelseperspektivet.

Barnehage personalets åpenhet og velvillighet til å sette av tid i en travel arbeidssituasjon var essensiell for studiet. Tusen takk for velvillighet.

En stor takk til en meget positiv og tålmodig veileder. Togturen til Sverige var vert den gode optimismen en tok med seg hjem etter møtet med en strålende veileder.

Familien og venner stilte opp med ressurser på tekniske og språkmessige områder: Jeg er veldig takknemlig for at dere var der når jeg ropte hjelp.

REFERANSER

Aftenposten (2011) *Frykter full barnehage dekning går ut over kvaliteten*. Available at: http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Frykter-full-barnehagedekning-gar-ut-over-kvalitet-5568104.html#.U-C63vI_tNM [accessed July 2014].

Alexanderson, M. (1994). *Den fenomenografiska forskningssatsens focus. Kvalitativ metod og vetenskapsteori*. Studentlitteratur, Lund.

Alexanderson M. (2003). *Metod och medvetan. Göteborgs studies in educational science 96: Acta Universitatis Gothenburgensis*

Barnehageloven (1995). *Lov om barnehager med forskrift*. Available at: http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/rus/2003/0011/ddd/pdfv/193315-rundskriv_barnehageloven_nov_2004.pdf [accessed May 2014]

Bronfenbrenner, U. (1977). *Toward an experimental ecology of human development*. *American Psychologist*, 32(7), 513-531.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press

Lovdata (2006). *Lov om Barnehage*. Available at: <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> [accessed May 2014]

Chan, M. (2013) "Linking child survival and child development for health, equity, and sustainable development." *The Lancet*, vol. 381, pp1514-1514

Convention on the Right of the Child, (1990). UN General Assembly resolusjon 44/25.

Crick, N., Casas, J. & Ku, H. (1999). Relational and Physical Forms of Peer Victimization in Preschool. *Develomental Pyscology*, Vol 35, No 2:376- 385.

Denzin N. K. (1978). *The research act, a theoretical introduction to sociological methods*. Second edition. McGraw-Hill. USA.

Det kongelige kunnskapsdepartement (2013). *Stortingsmelding 24, Fremtidens Barnehage*. Available at: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Barnehager/Faktaark/Faktablad_Framtidens_barnehage.pdf [accessed June 2014]

Dokumentarkiv (2007). *Statsbudsjett 2008, Full barnehagedekning*. Available at: <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/kd/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2007/full-barnehagedekning-.html?id=482446> [accessed May 2014]

Drugli M.B. & Undheim A.M. (2012). "Relationship between young children in full – time day care and their caregivers: a qualitative study of parental and caregivers perspectives". *Early Child Development and Care*. Volume 182, issue 9.

Folkehelseinstituttet (2011). *Bedre føre var... Psykisk helse: Helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger*. Available at: <http://www.fhi.no/dokumenter/lb2e13863a.pdf> [accessed May 2014]

Fylkesmannen (2014). *Statens kontroll organ*. Available at: <http://www.fylkesmannen.no/Barnehage-og-opplaring/> [accessed June 2014]

Giddens, A. (1976). *New roles of sociological method: A positive critique of interpretive sociologies*. London, Hutchinson.

Gulbrandsen, L. & Eliassen, E. (2013). Kvalitet i barnehager. Rapport fra en undersøkelse av strukturell kvalitet høsten 2012. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA Rapport 1/2013.

Helsedirektoratet (2014). *Helse, miljø og trivsel i barnehagen*. Available at: <http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/helse-miljo-og-trivsel-i-barnehagen-Publikasjoner/helse-miljo-og-trivsel-i-barnehagen-.pdf> [accessed May 2014]

Helsedirektoratet (2010). *Steg for steg*. Available at: <http://www.forebygging.no/Metode/Konkrete-tiltak-og-programmer/Program-med-god-sannsynlighet-for-resultater/Steg-for-steg/> [accessed June 2014]

Helse og omsorgsdepartementet. Prop.91 L(2010- 2011): *Forslag til lov om Folkehelsearbeid*. Available at: <http://www.regjeringen.no/pages/16245842/PDFS/PRP201020110090000DDDPDFS.pdf> [accessed April 2014]

Høyby, H. (2002). *Mobbing kan stoppes*. Fagbokforlaget, Bergen.

Høyskolen i Vestfold (2012). *Forskere fra Vestfold setter dagsorden i nasjonal debatt*. Available at: <http://www.hive.no/aktuelt/forskere-fra-vestfold-setter-dagsorden-i-nasjonal-debatt-article21801-110.html> [Accessed July 2014].

Junge, A. & Tikkanen, T. (2005). *Realisering av en visjon om et mobbefritt oppvekstmiljø for barn og unge. Slutt rapport til evaluering av Manifest mot mobbing 2002 – 2004*. Stavanger, Norge: Utdanningsdirektoratet.

Kampman, J., Knudsen, K.R., Lehrmann, K. (2007). *Følgeforskningsprosjektets 1. Delrapport om Red Barnets prosjekt*. Roskilde, Danmark: Universitas Roskildensis

Kochenderfer, B. & Ladd, G. (1996). "Peer Victimization: Cause or Consequence of School Maladjustment". *Child development*, Vol. 67: 1307-1317

Kristiansand Kommune (2009). *Rettigheter og plikter ved grunnskolen i Kristiansand kommune*. Available at: <http://www.kristiansand.kommune.no/PageFiles/13492/Rettigheter%20og%20plikter-grunnskolebrosjyre.pdf> [accessed June 2014]

Kristiansand Kommune (2011). *Samarbeid og sammenheng Barnehage- skole i Kristiansand iverksatt våren 2011*. Available at: <http://www.kristiansand.kommune.no/PageFiles/24829/Overgang%20bhg-skole%20pr%20%2027%2004%2011pdf.pdf> [accessed April 2014]

Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver*. Akademika AS, Pb.Blindern, N -0134 Oslo.

Kunnskapsdepartementet (2006). *Psykososialt miljø*. Available at: http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/grunnopplaring/videregaende-opplaring/laringsmiljo/psykososialt-miljo.html?regj_oss=1&id=448265 [Accessed may 2014]

Kunnskapsdepartementet (2008). *Om lov om endringer i barnehageloven. 2.2.1 Den første barnehageloven av 1975*. Available at: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/otprp/2007-2008/otprp-nr-47-2007-2008-/2/2/1.html?id=506035> [accessed April 2014]

Kunnskapsdepartementet (2010). *Med forskertrang og lekelyst. 5.6.2 Danmark*. Available at:

<http://www.regjeringen.no/en/dep/kd/documents/Official-Norwegian-Reports-/2010/nou-2010-8/6/6/2.html?id=616190> [accessed June 2014]

Kunnskapsdepartementet (2010). *Med forskertrang og lekelyst. 5.6.1 Sverige*. Available at: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2010/nou-2010-8/6/6/1.html?id=616189> [accessed June 2014]

Kunnskapsdepartementet (2009). *Rett til barnehageplass*. Available at: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/sok.html?quicksearch=Rett+ti+barnehageplass&i d=87060> [accessed May 2014].

Kvale S. & Brinkmann S.(2010). *Det Kvalitative Forskningsintervju*. (2.utg) Gyldendal Akademiske Oslo.

Larsson, J. & Holmstøm, I. (2007). "Phenomenographic or phenomenological analysis: does it matter? Examples from a study on anesthesiologists work". *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well- being*. 2: 55- 64.

Lee, C. (2006). "Exploring teachers definitions of bullying". *Emotional and Behavioral Difficulties*. Vol 11 s 61 – 75.

Lingua (2002). *Engelsk- Norsk, Norsk – Engelsk*. Kunnskapsforlaget, Oslo.

Lund, I & Godtfredsen, M. (2012). *Mobbing i barnehagen*. Available at: <http://krsbarnehager.blogspot.se/2012/06/mobbing-i-barnehagen.html> [accessed March 2014]

Lundby, L., Kilkely, U., Bryne, B. & Kang, J. (2012). *The UN Convention on the Rights of the Child: a study of legal implementation in 12 countries*. Belfast, Northern Ireland: Queens University Belfast.

Malterud, K. (2002). «Kvalitative metoder i medisinsk forskning- forutsetninger, muligheter og begrensninger». *Tidsskrift Norsk Lægeforening*. nr. 25; 122.

Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder I medisinsk forskning. En innføring*. Universitetsforlaget, Oslo.

Marton F. (1981). Phenomenography – Describing Conceptions of the World Around Us. *Instructional Science*, vol 10, 177 – 200.

Midtsand, M., Monstad B. & Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. Trondheim: Dronning Mauds Minne.

Minskole (2002). *MANIFEST MOT MOBBING –et forplinkende samarbeid for et godt lærings- og oppvekstmiljø*. Available at: [http://www.minskole.no/minskole/vardasen/pilot.nsf/ntr/2F17BB8E78069DD6C12572D7006AFB5B/\\$FILE/Tiltaksplan-20052007.pdf](http://www.minskole.no/minskole/vardasen/pilot.nsf/ntr/2F17BB8E78069DD6C12572D7006AFB5B/$FILE/Tiltaksplan-20052007.pdf) [accessed May 2014]

NYT (2014). Fra Dannmarks statistik, 20 marts , nr 146.

Nasjonal Folkehelsekonferanse, (2013). *En god barndom værer livet ut*. Oslo 3-4 oktober.

Nilssen V. (2012), *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forsker*. Universitetsforlaget, Oslo.

Nordahl T., Qvortrup L., Skov Hansen L. & Hansen O. (2014). *Resultater fra Kartleggingsundersøkelse i Kristiansand kommune 2013*. Aalborg Universitet, Aalborg.

NOU (2012). Norges offentlige utredninger 2012:1. *Til barns beste. Ny lovgivning for barnehagene*. Kunnskapsdepartementets servicesenter, Informasjonsforvaltningen. Oslo.

Olweus, D. (1996). Bully/Victim Problems in school. *Quarterly Review of Education*, Vol 26.no 2, 1996.

- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Oppvekst prosjektplan (2012). *Forskningsbasert Læringsmiljøutvikling i Kristiansand*, Oppvekstsektoren Kristiansand kommune.
- Pettersen, R. (1997). *Mobbing i barnehagen*. SEBU forlag, Oslo.
- Rammeplan (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Available at: <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/reg/2006/0001/ddd/pdfv/282023-rammeplanen.pdf> [accessed May 2014]
- Rammeplan (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. En kort orientering til foreldrene*. Available at: <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kd/bro/2006/0004/ddd/pdfv/287440-foreldreinfo-rammeplan.pdf> [accessed May 2014]
- Rammeplan (1995). *Rammeplan for barnehage – en kortfattet presentasjon*. Available at: <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/regjeringen-brundtland-iii/bfd/Veiledninger-og-brosjyrer/1995/Rammeplan-for-barnehagen---kortversjon-f.html?id=87388> [accessed May 2014]
- Robson C. (2002). *Real world research*, (2nd ed.) Blackwell Publishing, Oxford.
- Rogalandforskning. <http://www.rf.no> (nedlastet mai 2014).
- Roland, E. & Vaaland, S. (2003). *Lærerveiledning Zero: SAFs program mot mobbing*. Høgskolen i Stavanger: Senter for adferdsforskning.
- Rørnes, K. (2007). *Det motstandsdyktige «mobbeviruset». Hvordan utvikle en beredskap som virker i barnehage og skole*. Høgskoleforlaget.
- Statistikbanken Danmark (2014). Available at: <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/SelectVarVal/saveelections.asp> [accessed may 2014]
- Statistisk sentralbyrå (2011). *Barnefamiliers tilsynsordninger, høsten 2010*. Available at: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/barnefamiliers-tilsynsordninger-hosten-2010> [accessed may 2014]
- Schott, R.M. (2009). *Mobbing som sosialt begreb: Filosofiske refleksjoner over definisjoner. Mobning sosiale prosesser på avveje*. Redigert av Kofoed, M. & D.M. Søndergaard 2009. Specialtrykkeriet Viborg, Danmark.
- Store Norske Leksikon (2014). *Skole og Utdanning i Danmark*. Available at: http://snl.no/Skole_og_utdanning_i_Danmark [accessed June 2014]
- Sør – Varanger Kommune (2011). *Overordna handlingsplan mot mobbing i Barnehager*. <http://barnehage.svk.no/files/dokumenter/Handlingsplan%20mot%20mobbing%20i%20barnehager.pdf> [accessed may 2014]

Søvig, K.H.(2009). *Barnas rettigheter på barnas premisser – utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett*. Bergen, Norway: Barn – og likestillingsdepartementet

The Universal Declaration of Human Rights.

<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> Downloaded 2013-09-17.

Tveiten, S. (2008). *Veiledning – mer enn ord..* (3.utgave) Fagbokforlaget, Bergen.

Utdanningsdirektoratet (2013). *Hva vet vi om mobbing i barnehagesammenheng?*.

Available at: <http://www.udir.no/Barnehage/Stotteressurser/Trivsel/Artikler-mobbing/Hva-vet-vi-om-mobbing-i-barnehagesammenheng/> [accessed June 2014]

Utdanningsdirektoratet (2009). *Elevenes psykososiale skolemiljø – til deg som foreldre*.

Available at: <http://www.udir.no/Regelverk/Informasjon-til-foreldre/Elevane-sitt-skulemiljo/> [accessed June 2014]

Utdanningsdirektoratet (2012). *Barns trivsel – voksnes ansvar. Forebyggende arbeid mot mobbing starter i barnehagen*. Available at:

<http://www.udir.no/Upload/barnehage/Pedagogikk/Veiledere/veilederBM.pdf?epslanguage=no> [accessed June 2014]

«Virksomhetsplan og Mobbeplan for en Barnehage». Internt dokument, Kristiansand Kommune oppvekstsektoren (2013).

**INTERVJUGUIDE: brukt til barnehagepersonell
førstegangs intervju.**

MOBBING

Hva legger du i begrepet mobbing?

Diskuterer dere som personal begrepet uformelt og/eller formelt i bestemte møte sammenheng?

Har dere mobbing i denne barnehagen? Hvordan vil du beskrive hva dere opplevde?

Hva var foreldrenes rolle?

Hvordan tar dere opp barnets trivsel med foreldrene?

DOKUMENTASJON

Hva slags dokumenter har dere i forhold til mobbeforebyggende arbeid her?

Hvordan bruker dere disse dokumentene?

Har dere laget dem selv?

Hva brukte dere som bakgrunns resurser?

Finnes det kommunale dokumenter i forhold til mobbeforebyggende arbeid?

Hvordan brukes disse dokumentene?

Vedlegg 2

SAMMTYKKEERKÆRING

Jeg :

Samtykker i å delta i studiet «Mobbing i barnehagen, policys og kommunikasjonslinjer» et masterstudie ved «The Nordic School of Public Health» Gøteborg.

All informasjon vil bli anonymisert, referert til som informasjon fra en norsk kommune med befolkning på 80. 000.

Studiet er i nært samarbeid med Universitetet i Agder sitt tredelte Prosjekt : «Mobbing i barnehagen» , med prosjektleder Marianne Godfredsen.

Forsknings design for Master thesis In Public Health:

Kvalitativt studie, med data triangulering; intervju, observasjon og dokument granskning.

Fenomenografi som metode i forhold til intervju og analyse av intervjuene.

Forsknings spørsmål dreier seg om fenomenet mobbing og strukturer for og eller praksis for kommunikasjon innen barnehagen og til foreldrene angående fenomenet.

Jeg har mottatt informasjon om studiet «Mobbing i barnehagen, policys og kommunikasjonslinjer» og er klar over at min deltagelse er frivillig og at mitt bidrag i intervjuform vil bli brukt i en samlet analyse av studiets forskningsspørsmål.

Jeg kan når som helst, uten å måtte forklare grunnen, be om at egne ytringer i intervjuet blir utelatt som datagrunnlag.

Navn.....Dato.....

Ansvarlig for datainnsamlingDato.....

Vedlegg 3

HELSE OG SOSIAL
Skolehelsetjenesten

TIL FORELDRE / FORESATTE MED BARN PÅ 3. TRINN

.....innkalles til helsesøster for gruppesamtale.

I tillegg vil eleven bli målt og veid.

Sted

Vi vil snakke om hvordan elevene har det på skolen og i fritiden, og litt om hvordan de kan ta vare på egen helse.

Vi ber om at følgende spørsmål besvares:

	JA	NEI	UTFYLLENDE KOMMENTARER
Trives barnet på skolen og i fritiden?			
Deltar barnet i fritidsaktivitet(er)?			
Har barnet sykdom/allergi eller andre plager som har betydning for hverdagen på skolen?			
Vet du/dere om mobbing er en aktuell problemstilling på trinnet?			
Er det andre ting som ønskes tatt opp med skolehelsetjenesten?			
Har det skjedd endringer i barnets familiesituasjon siden skolestart?			

Dato.....Foreldre / foresatte.....

Vennlig hilsen
Helsesøster

Postadresse
Kristiansand kommune

Besøksadresse
Vår saksbehandler
Telefon/Telefaks
/

E-postadresse
Webadresse
<http://www.kristiansand.kommune.no/>
Foretaksregisteret
NO963296746

